

STERNE

VIATGE SENTIMENTAL

PROLEG I TRADUCCIÓ D'EN

MANEL VALLVÉ

VOLUM II

UFRB

Biblioteca de Lletres

BARCELONA

BIBLIOTECA POPULAR DE «L'AVENÇ»

1912

EL PASSAPORT

PARÍS

Quan vaig tornar a l'otel, La Fleur me digué que 'l tinent de policia avia fet prendre informacions sobre mi.

— Que 'l Diable se l'enduguil — vaig dir. — Ja sé 'l perquè.

Ja es ora que 'l llegidor 'u sapiga també, perquè, en l'ordre de les coses en que 'l fet ha arribat, l'he passat en silenci, no per aver-men descuidat, sinó perquè, si 'u agués dit llavors, ja estaria oblidat : es ara, que cal saber-ho.

Avia deixat Londres amb tanta precipitació, que no 'm vaig recordar que estavem en guerra amb França. Avia arribat a Douvres i guaitat amb l'ullera 'ls espadats, més enllà de Boulogne, abans que l'idea del passaport se m'agués presentat, i una altra, al seu darrera, que no era possible fer el viatge sense passaport. L'anar sols a l'extrem del carrer i aver-men de tornar menys avançat que quan he sortit, es una idea que 'm repugna a més no poder; i, com que aquest viatge era un dels més grans esforços que avia fet mai per instruir-me, encara 'm sabia més greu. Avent-me enterat

que 'l comte de... avia pres passatge en el paquebot, el vaig pregar de prendre-m amb sa *suite*. El comte 'm coneixia una mica, i no va posar gaires inconvenients. Sols me digué que 'l seu desig de fer-me un favor no podia passar de Calais, tenint en compte que avia de tornar a París pel camí de Brusseles. Malgrat això, una vegada a Calais, podria arribar a París sense obstacle; més a París me caldria fer-me amb alguns amics i sortir de l'afer com pugués.

— Que jo pugui arribar a París, senyor comte, i tot anirà molt bé.

Me vaig embarcar, no pensant més en tot això.

Quan La Fleur me digué que 'l tinent de policia avia fet prendre informacions sobre mi, me vaig recordar de tot una altra vegada; i, en el moment en que La Fleur m'ho acabava de contar, l'amo de l'otel va entrar a la meva cambra per dir-me la mateixa cosa, afegint que avien demanat amb molta insistencia 'l meu passaport, acabant per dir que esperava que jo 'l tindria.

— No, a fe meva — vaig contestar.

Ad aquestes paraules l'amo de l'otel se va allunyar de mi tres passes com d'un empestat, i el pobre La Fleur avançà de tres passes cap a mi amb aquella mena de moviment que una

bona ànima fa per socórrer un desgraciat. El bon noi va conquerir el meu cor amb això, i amb aquest sol acte vaig conèixer tant perfectament el seu caracter i auria comptat amb ell tant fermament com si m'agués servit set anys amb fidelitat.

— *Monseigneur!* — cridà l'amo de l'otel. Més, repensant-se al mig de la seva exclamació, va canviar tot seguit de to. — Si *monsieur* no té passaport, *apparemment* té a París algun amic que pugui ajudar-lo.

— No crec tenir-ne cap — vaig dir jo amb indiferència.

— Allavors amb tota seguretat vos ficaran a la Bastilla, o al Châtelet *au moins*.

— Bah! — vaig dir jo. — El rei de França es una bona persona : no vol fer mal a ningú.

— *Cela n'empêche pas* — digué : — vos enviaran, certament, a la Bastilla demà al matí.

— Més jo us he pagat l'estatge per a un mes, — vaig respondre — i no 'l deixaré pas ni un dia abans del terme per tots els reis de França del món.

La Fleur me va dir a cau d'orella que ningú podia oposar-se a la voluntat del rei de França.

— *Pardil* — digué 'l meu oste : — *ces messieurs anglais sont des gens très extraordinaires!*

I, avent-ho dit i jurat, va sortir.

EL PASSAPORT

L'OTEL A PARÍS

No tenia cor per atormentar a La Fleur ocupant-me seriosament de l'assumpte que m'amoïnava, i aquesta era la raó d'aver-ne parlat tant indiferentment; i, per fer-li veure la poca importància que 'y donava, no vaig parlar-nè més : a l'ora de sopar, mentres me servia, li vaig parlar, més alegrement que de costum, de París i de l'Opéra Comique. La Fleur també 'y anà, i m'avia seguit pels carrers fins a la botiga del llibrer; més, al veure-m sortir amb la jove *fille de chambre* i anar amb ella al llarg del *quai de Conti*, La Fleur no cregué necessari seguir-me ni una passa més. Tot fent, doncs, ses reflexions sobre això, prengué un camí més curt, trobant-se a l'otel a temps per enterar-se d'allò de la policia abans de la meva arribada.

Així que 'l bon noi agué desparat la taula, anant-sen a sopar a son torn, vaig començar a pensar seriosament en la meva posició.

I ara... ja 'u sé, Eugeni... tu riuras al recordar-te d'un curt dialóg que varem tenir tots dos en el moment de posar-me en camí. Cal que 'l reproduueixi aquí.

Eugeni, sabent que jo era tant poc aficionat

a anar carregat de diners com de previsió, m'avia agafat a soles per preguntar-me de quant m'avia proveït; i, avent-li dit la quantitat exacta, Eugeni remenà 'l cap, contestant que no n'hi havia prou. Se tragué, doncs, la bossa per buidar-la a dins de la meva.

— Ja 'n tinc prou : t'ho asseguro, Eugeni — vaig dir jo.

— Te dic, Yorick, que no 'n tens prou — replicà ell : jo conec la França i l'Italia millor que tu.

— Però no penses, Eugeni, — vaig dir jo refusant sa ofrena — que, abans que jo agi estat tres dies a París, ja 'm cuidaré de fer o dir alguna cosa que 'm valdrà ser tancat a la Bastilla, i allà viuré un parell de mesos a despeses del rei de França.

— Dispensa — va dir secament Eugeni : — no avia pensat en aquest recurs.

Però, allò que avia dit bromejant, me sonava ara molt seriosament a l'orella.

No sé si es bogeria, *nonchalance*, filosofia, toçuderia, o què, que 'y ha dintre de mi; més, després de tot, quan La Fleur va baixar i 'm vaig trobar completament sol, no 'm va esser possible portar a mon esperit a pensar-hi d'altra manera que com n'avia parlat a Eugeni.

— I, en quant a la Bastilla... la por està en el mot. Feu la cosa tant grossa com podreu—

me vaig dir jo : — la Bastilla no es altra cosa que un mot per a una torre, i una torre no es més que un altre mot per a una casa de la qual no 's pot sortir. Déu tingui pietat dels gotosos! perquè ells hi estan dos cops a l'any. Més amb nou lliures per dia, una ploma, tinta, paper i paciència, si un ome no 'n pot sortir, pot trobar-s'hi molt bé almenys un mes o sis setmanes; i, un cop passat aquest temps, esclata sa ignorència i 'n surt millor i més savi del que'y avia entrat.

Vaig tenir un motiu (no sé quin) d'anar al pati mentres me feia aquest calcul; i recordo que, al baixar l'escala, la bona opinió que tenia del meu raonament me feia molt content.

— Maleïts siguin els *sombres* pinzells! — vaig dir orgullosament. — No envejo 'l talent de pintar els mals de la vida amb un colorit tant dur i livid. L'esperit resta aterroritzat al veure objectes que ell ha engruixit i ennegrit: poseu-los en llurs veritables dimensions i colors, i ja no li fan cap impressió. Es veritat — vaig dir, esmenant la proposició — que la Bastilla no es cap mal tant petit; més traieu-lis torres, ompliu el fosso, ensorreu les portes, nomeneu-la senzillament un retirament forçat, i suposeu que es la tirania d'una malaltia, i no la d'un ome, la que 'us hi reté : el mal se

desvaneix, i podeu soportar-ho tot sense queixar-vos.

Vaig esser interromput en el meu soliloqui per una veu que vaig prendre per la d'una criatura que 's queixava de no poder sortir. Vaig mirar d'un cap a l'altre del corredor, i, no veient ni ome ni dòna ni criatura, vaig sortir sense fer-hi més atenció.

Tornant a passar pel corredor, vaig sentir repetir altre cop les mateixes paraules; i, aixecant els ulls, vaig veure que era un estornell dins d'una gavieta. « — *I can't get out! I can't get out!* »*, deia l'estornell.

Me vaig estar mirant l'aucell; i, a cada persona que passava pel corredor, ell s'hi endreçava batent les ales cap al costat per on se li atançaven, amb la mateixa queixa sobre sa captivitat. « — *I can't get out!* », deia l'estornell.

— Déu t'ampari! — vaig dir. — Vaig a fer-te sortir, costi 'l que costi.

Vaig girar la gavia per trobar la porta: estava rodejada d'un doble fil-ferro, i tant fortament, que no 's podia obrir sense destroçar-la. Vaig posar-me a treballar amb totes dugues mans.

L'aucell volà cap al costat en que jo treba-

* « — No puc sortir. » — N. DEL T.

llava per la seva llibertat; i, passant el seu capet a través de les barres, hi apretava 'l pit, com despacientat.

— Tinc por, pobre criatura, — vaig dir — de no poder posar-te en llibertat.

— *No!* — digué l'estornell. — *I can't get out!*
I can't get out!

Asseguro que jamai foren mes emocions més fortament despertades; i no 'm recordo de cap incident de ma vida en que 'ls esperits dispersats de que ma raó avia estat joguina agin sigut tant repentinament cridats a l'ordre. Per maquinals que agessin sigut les notes, estaven cantades amb un acord tant perfet amb la naturalesa, que en un moment varen tirar a terra tots els meus raonaments sistematicos sobre la Bastilla, i vaig pujar pesadament l'escala, retractant-me de cada paraula que avia dit al baixar.

— Disfreça-t com vulguis, esclavatge, — vaig dir — sempre seras una beguda amarga; i, encara que en tots els segles milions d'omens s'agin vist obligats a beure-t, no per això ets menys amargant. Ets tu, tres vegades dolça i graciosa deessa, — endreçant-me a la *Llibertat* — la que tot-om adora publicament o en son interior! El teu gust es ben agradós, i 'u serà sempre mentres no canviï la Naturalesa. Cap *tint* de paraules pot tacar ton mantell de

neu; cap potencia química canviar en ferro ton ceptre! Amb tu, que li somrius mentres menja una crosta de pa, el pastor es més feliç que 'l seu rei, de la cort del qual tu estas exilada. Cel misericordiós! — vaig afegir agenollant-me sobre 'l penultim graó:—concedeix-me tant sols la salut, tu que n'ets gran dispensador, i no 'm donis més que aquesta bella deessa per companya, i fes ploure les mitres, si bo sembla a ta divina Providencia, sobre les testes que les desitgen.

EL CAPTIU

PARÍS

L'aucell engabiats me perseguí dins de la meua cambra : asseient-me contra la taula, me vaig posar a pensar altre cop en les miseries de l'empresonament. Per a això estava en una disposició perfeta; i, així, vaig donar llibertat completa a ma imaginació.

Anava a començar pels milions de mos semblants nascuts sense altre patrimoni que l'esclavatge; més, per molt cor-prenedor que fos el quadro, no podia acostar-lo cap a mi, i la munió de tristos aplecs que contenia no feia més que distreure-m.

Vaig prendre un sol captiu; i, avent-lo tancat de primer dins de son calabòç, vaig guaitar

desseguida a través de la porta reixada, per fer el seu retrat.

Veia son cos mig gastat per una llarga espera i per la reclusió, sentint quina era aquèlla malaltia del cor que ve de l'esperança diferida. Guaitant de més a la vora, el vaig veure palid i febrós : en trenta anys el vent de l'oest no avia refrescat sa sang; no avia vist ni sol ni lluna durant tot aquell temps; la veu d'un amic tampoc avia passat a través de les reixes; els seus fills...

Més aquí mon cor començà a sagnar, i 'm vaig veure forçat a guaitar una altra cosa del retrat.

S'estava en el recó més enfonsat del calaboç, assegut a terra sobre una mica de palla que li servia alternativament de cadira i de llit. Al capçal hi avia un calendari fet de petits bastonets, tots assenyalats en record dels orribles dies i nits passats allà. Tenia a la mà un d'aquests petits bastonets, i amb un clau rovellat gravava un dia més de miseria, afegint-lo als altres. Com que jo enfosquia la poca llum que tenia, aixecà vers la porta un esguard sense esperança; després baixà 'ls ulls, brandà 'l cap i va continuar sa trista tasca. Vaig sentir les cadenes de les seves cames quan se girà per posar el bastonet sobre 'l munt. Deixà anar un profunde sospir, i vaig veure el ferro entrar

dins de son ànimal Vaig arrencar en plors, no podent sostenir la vista d'aquella presó que la meva imaginació acabava de pintar, i, aixecant-me precipitadament, vaig cridar a La Fleur, manant-li que'm cerqués un cotxe que estigués preparat a la porta de l'otel a les nou del matí.

— Aniré directament — vaig dir — a trobar el duc de Choiseul.

La Fleur volia ficar-me al llit; més jo no volia que 'l bon noi veiés sobre mes galtes res que pogués fer-lo sofrir, i li vaig dir que m'hi ficaria tot sol, afegint que ell podia fer el mateix.

L'ESTORNELL

CAMÍ DE VERSALLES

Vaig entrar al cotxe a l'ora que m'avia proposat. La Fleur va pujar al darrera, i vaig manar al cotxer que anés a Versalles tant depressa com pogués.

Com que en aquest camí no 's va presentar res, o almenys res del que jo cerco quan viatjo, no tinc, per omplir aquest buit, més que una curta historia d'aquell mateix aucell que ha estat l'objecte de l'ultim capítol.

Mentres l'onorable M. esperava a Douvres un vent favorable, un noiet anglès que tenia per

groom avia atrapat sobre les roques un aucelet que no sabia encara volar ben bé. No volent matar-lo, se 'l ficà al sí. Un cop va esser sobre 'l paquebot, i una vegada que l'agué pres baix sa protecció i nodrit un o dos dies, s'hi va aficionar i el va portar sà i bo fins a París.

A París aquell noi se gastà una lliura per comprar una gabieta per a l'estornell; i, com que no tenia res més que fer durant els cinc mesos que 'l seu amo s'hi va estar, va ensenyar-li en sa llengua mare les quatre senzilles paraules (cap més) a les quals jo estava tant agraït.

Avent agut de sortir el seu amo cap a Italia, el noi va donar l'aucell a l'amo de l'otel. Més son petit cant de llibertat era *desconegut* a París, i ningú 'n féu cap cas : de manera que La Fleur el va comprar per a mi, amb la gabia, per una ampolla de vi de Borgonya.

A la meva tornada d'Italia 'l vaig portar altra vegada al país en la llengua del qual avia après tot el que sabia; i, avent contat la seva istoria a lord A., lord A. me va demanar l'aucell. Al cap d'una setmana lord A. el va donar a lord B., lord B. ne féu present a lord C., i el cambrer de lord C. el va vendre al de lord D. per un xelí. Lord D. el va donar a lord E. I sempre així, donant la volta, fins

a la meitat de l'alfabet. D'aquesta categoria va passar a la cambra baixa i va passar per les mans d'altres tants diputats. Més, com que tots aquests volien entrar * i el meu aucell demanava *sortir*, ne feren gaire-bé tant poc cas a Londres com a París.

Es impossible que molts dels meus llegidors no agin sentit parlar d'ell; i si algú, per atzar, l'ha vist, demano que m'permeti dir-li que aquell aucell era el meu aucell, o alguna copia dolenta de sa imatge.

No tinc res més que dir d'ell si no es que de llavors ençà he posat aquell pobre estornell a la cimera de l'elm de les meves armes.

I que 'ls erauts d'armes li caragolin el coll, si s'hi atreveixen!

LA PETICIÓ

VERSALLES

No voldria deixar veure a mon enemic l'estat de la meva ànima quan vaig a demanar protecció ad algú, i per això procuro, en general, protegir-me jo mateix; més aquest pas que feia vers el duc de Choiseul era un acte obligatori :

* En bons carrecs. — N. DEL T.

si agués estat un acte voluntari, n'auria sortit, segons crec, com qualsevol altre.

¡Quants plans ignobles de petició féu, el meu cor servil, pel camí Mereixia la Bastilla per cada un d'ells.

Després, quan ja estavem a punt d'arribar a Versalles, no vaig poder fer altra cosa que cosir mots i frases, combinar actituds i tons de veu per insinuar-me favorablement a *mon-sieur le duc de Choiseul*.

— Això farà l'afer — vaig dir. — De la mateixa manera — vaig objectar — que un vestit que li portés un sastre desconegut, sense aver-li prè la mida. Beneit! — vaig continuar. — De primer has de veure la cara del senyor duc. Procura llegir-hi 'l seu caracter, fes atenció a son aire quan t'escolti, observa la postura i l'expressió del seu cos i dels membres, i, en quant al to, el primer sò que sortirà dels seus llavis te 'l donarà; i, amb tot això plegat, compons a l'instants una alocució que no podrà desplaure al duc : això seran els ingredients, i molt segurament passaran. A fe meva, ja 'n voldria estar llest! Sempre covard! Com si d'ome a ome 'y agués quelcom en qualsevol lloc del món! I, si sobre 'l terreny, per què no cara a cara en el gabinet? I creu-me, Yorick : sempre que no 's fa així, l'ome 's traeix a sí mateix i compromet els seus propis recursos deü vegades per un

cop que li faci la naturalesa. Presenta-t al duc de Choiseul amb la Bastilla a la pensa, i m'hi jugo 'l cap que dins de mitja ora seras enviat cap a París amb bona escorta. Ja 'u crec! — vaig dir-me. — Doncs me presentaré al duc, com hi ha Déu!, amb tota l'alegria i tota l'indiferencia del món. En això faras malament — vaig contestar. — Un cor tranquil, Yorick, no 's llança a cap extrem : sempre s'està al centre. Bel bé! — vaig exclamar en el moment en que 'l cotxer entrava per la reixa de la casa. — Ja veig que 'n sortiré bé.

I, mentres el cotxer donava la volta al pati i 'm deixava davant de la porta, me vaig trobar tant bé en la lliçó, que no vaig pujar l'escala com una victima de la justícia que anava a esser privada de la vida, ni d'un salt i dugues camellades, com faig quan volo cap a tu, Elisa, per trobar-la.

Quan entrava a la sala vaig esser deturat per una persona que podia ser el *maître d'hôtel*, però que tenia més aviat aire d'un subsecretari, i que 'm va dir que 'l duc de Choiseul estava enfeinat.

— No sé pas absolutament quines són les formalitats per obtenir una audiència, essent, com soc, extranger baix tots els aspectes, i trobant-me actualment en una mala situació essent, ademés, anglès.

Ell va dir que això no augmentava la dificultat. Li vaig fer una lleugera salutació, dient-li, després, que tenia quelcom d'important per dir a *monsieur le duc de Choiseul*. El secretari guaità cap a l'escala com si m'volgués deixar per avisar algú.

— Més no vull pas que estigueu equivocat — vaig afegir : — el que aig de dir no es de cap importància per a *monsieur le duc de Choiseul*, sinó de gran importància per a mi.

— *C'est une autre affaire* — va dir ell.

— De cap manera per a un ome amable — vaig dir. — Més... vos ho prego, *mon bon monsieur* : quan pot un extranger tenir *accès*?

— No pas abans de dugues ores — digué mirant-se 'l rellotge.

El nombre de cotxes que 'y avia al pati semblava justificar el calcul i no deixar-me cap perspectiva més propera; i com que passejar-se al llarg i a l'ample d'una sala, sense ningú amb qui parlar, era, durant aquestes dugues ores, tant pesat com estar a la Bastilla, me 'n vaig tornar al cotxe, donant ordre al cotxer de portar-me al *Cordon Bleu*, que era l'otel més proper.

Crec que en això 'y ha una fatalitat : es molt extrany que jo vagi al lloc per al qual m'he posat en camí.

LE PATISSIER

VERSALLES

Abans d'esser a mig camí, al carrer, vaig mudar d'idea. « — Ja que soc a Versailles, — pensava — podria també recorre la vila.» Vaig estirar el cordó, donant ordre al cotxer de passar pels carrers principals.

— Suposo que la vila no es molt gran — vaig dir-li.

El cotxer me demanà perdó per contradir-me, i 'm va dir que era superba i que molts primers ducs, marquesos i comtes hi tenien otels. El comte de B., de qui 'l llibreter del *quai de Conti* m'avia parlat tant aventatjosament la tarda de la vetlla, me vingué tot seguit a la memoria. « — I per què — vaig pensar jo — no aniré a trobar el comte de B., que té tant bona idea dels llibres anglesos i dels mateixos anglesos, i contar-li la meva istoria? » Vaig canviar de parer per segona vegada. En realitat era la tercera, perquè jo avia destinat aquell dia a Mme. de R., à *la rue des Saints-Pères*, i li avia fet dir per sa *fille de chambre* que aniria segurament a veure-la; més soc governat per les circumstancies i no puc governar-les. Veient, doncs, un ome que s'estava amb una panera a l'altre costat de carrer, com

si 'y tingués quelcom per vendre, vaig dir a La Fleur que anés cap ad ell i li demanés per l'otel del comte.

La Fleur va tornar una mica palid, i 'm digué que era un cavaller de Sant Lluís venent *pâtés*.

— Es impossible, La Fleur, — vaig exclamar.

La Fleur no podia explicar-se tampoc aquest fenomen; més persistia en allò que avia dit: avia vist la creu muntada en or amb la cinta roja subjectada al trau, i també, a dins de la panera, els *pâtés* que 'l cavaller venia : no era possible, doncs, que s'agués equivocat.

Aital revers en la vida d'un ome despertà un principi millor que la curiositat : no vaig poder estar-me de mirar-lo bastant desde dins del cotxe. I, com més me 'l mirava (ad ell, la creu i la panera), més se barrejava tot això en mon cervell. Vaig baixar, doncs, anant cap ad ell.

Portava un davantal de tela molt neta que li queia per sobre 'ls genolls, i una mena de pitrera li pujava gaire-bé fins a sota 'l coll. A sobre d'aquesta pitrera, però una mica més avall de la vora, penjava la creu. La panera de petits *pâtés* estava coberta amb una tovallola blanca adamascada; una altra d'igual estava extesa a sota; i tot tenia aital aire de *propreté*

i d'endrecament, que se li aurien pogut comprar els seus *pâtés* per sentiment tant com per gana.

No 'ls oferia a ningú : s'estava tranquil al costat d'un otel, per vendre-ls a qui 'n volgués, sense sol·licitar-ho.

Tenia uns quaranta-vuit anys. Son esguard era tranquil i seriós. No 'm va sorprendre això. Vaig endreçar-me a la panera, més que ad ell; i, avent aixecat la tovallola i prèss un dels *pâtés* en la meua mà, li vaig pregar d'explicar-me les apariències que m'interessaven.

Me digué, en poques paraules, que avia passat la millor part de la seva vida en el servei militar, on, després d'aver-se gastat un petit patrimoni, avia obtingut una companyia, i la creu amb ella; més que, al fer l'última pau, el seu regiment avia estat reformat, i tot el cos, amb els altres regiments, deixant-lo amb això sense cap recurs. Se trobà sol al món, sense amics i sense una lliura, «i realment— digué— sense res més que això» (ensenyant la creu mentres parlava). El pobre cavaller despertà la meua pietat, i termenà l'escena guanyant-se també la meua estimació.

— El rei — digué — era 'l més generós dels prínceps; més sa generositat no podia pas recompensar o socorrer a tot-om.

I, en quant ad ell, sols feia carrecs a sa

mala sort, a no estar en el nombre dels favorecuts. Tenia, digué, la seva muller, a qui estimava molt, que sabia fer *pâtisserie*; i afegí que no creia que fos cap desonor guanyar-se tots dos la vida d'aquesta manera, ja que la Providència no 'ls n'avia ofert altra de millor.

Estaria malament el privar les bones ànimes d'un plaer no dient el que esdevingué, uns nou mesos després, ad aquell pobre cavaller de Sant Lluís.

Sembla que ell s'estava abitualment prop de la reixa del palau; i, com que la seva creu avia atret els esguards de molta gent, tot-om li feia les mateixes preguntes que jo. Ell els avia contat la mateixa istoria; i sempre amb tanta modestia i bon sentit, que per fi arribà a orelles del rei, qui, avent sabut també que 'l cavaller avia estat un valent oficial i respectat de tot el regiment com ome d'onor i probitat, va posar fi a son petit comerç amb una pensió anyal de quinze-centes lliures.

Com que he explicat aquest fet per a la satisfacció del llegidor, li prego que 'm permeti contar-ne un altre per a la meva, encara que aquest no sigui 'l seu lloc: ambdugues istories s'adiuen molt bé l'una amb l'altra, i seria llastima separar-les.

L'ESPASA

RENNES

Quan els estats i els imperis tenen llurs períodes de minvada, i experimenten a llur torn el que es la miseria i la desgracia, no m'posaré a fer una istoria detallada de les causes que avien portat gradualment a sa decadencia la casa E. a Bretanya. El marquès d'E. avia lluitat contra sa posició amb gran fermesa, desitjós de continuar i ensenyar al món algunes petites restes del que li avien deixat els seus avis. Llurs extravagancies no li permetien. Li restava 'l que era bastant per a les febles exigencies de la vida migrada i pobre; més hi avia dos nois que li demanaven una vida brillant, i ell els ne creia dignes. Avia provat de refer-se amb sa espasa, i no avia pogut obrir-se un camí : costava massa el mantenir-la : la sola economia no 'y arribava. No 'y avia altre recurs que 'l comerç.

En qualsevol altra provincia que la Bretanya, això auria estat tallar d'arrel l'arbre que son orgull i sa afecció volien fer florir altre cop; més a Bretanya 'l cas estava previst, i se 'n valgué aprofitant l'ocasió de l'assamblea dels Estats a Rennes. El marquès, acompanyat dels seus dos fills, entrà a la sala; i, després d'aver reivindicat el privilegi d'una antiga llei del ducat,

que, encara que molt poques vegades invocada, digué, no per això deixava d'estar en vigor, va treure-s l'espasa. «— Teniu, — digué : — preneu-la, i sigueu-ne fidels guardadors fins que millors temps me posin en estat de reclamar-la.»

El president acceptà l'espasa. El marquès restà alguns minuts per veure com la posaven en els arxius de l'assemblea, i va marxar.

El marquès s'embarcà, l'endemà, cap a la Martinica, amb tota sa família; i, després de passats uns dinou o vint anys d'una felicitat aplicació al comerç, i mitjançant alguns llegats, que no esperava, de branques llunyanes de sa casa, va tornar al seu país per reclamar sa noblesa i sostenir-la.

Fou un cop de fortuna, que no tindrà cap més *viatger sentimental*, el trobar-me a Rennes precisament a l'època de la solemniat reclamació. Ne dic solemniat, i 'u fou per a mi.

El marquès entrà a la sala amb tota sa família. Donava 'l braç a sa muller, el més gran dels fills donava 'l braç a la germana, i el més petit, a l'altra banda, anava prop de sa mare. El marquès portà dos cops el seu mocador a la cara.

Regnava un silenci profunde. Quan el marquès fou a sis passes del tribunal, confià la marquesa a son fill més jove, i, fent tres passes

al davant de sa família, reclamà sa espasa. Li fou donada; i, així que la tingué a la mà, la va treure quasi tota de la veina : era 'l brillant amic que en altre temps avia deixat. La guaità atentament per tota la llargada, començant pel puny, com per veure si era ben bé la mateixa espasa; i, veient una mica de rovell cap a la punta, la va acostar als ulls, baixant el cap vers ella. Crec que vaig veure una llagrima caure sobre la taca : potser m'avia enganyat, a jutjar pel que seguí.

— Ja trobaré — digué — *algun altre medi per treure-la.*

Quan el marquès agué dit això, ficà altre cop l'espasa dins de la veina, féu una salutació als que n'avien estat depositaris, i, seguit de sa muller, de sa filla i dels seus dos fills, va sortir. Oh! com li envejava ses sensacions!

EL PASSAPORT

VERSALLES

No 'y va aver cap dificultat en esser admès a casa del comte de B. L'exemplar de Shakespeare estava sobre la taula i ell el fullejava. M'hi vaig acostar llançant una mirada sobre 'ls llibres, per fer-li veure que jo 'ls coneixia. Li vaig dir que avia vingut sense tenir ningú

que m' presentés, sabent que trobaria a casa seva un amic que jo esperava m' faria aquest favor.

— Es el meu compatriota, el gran Shakespeare — vaig dir, mostrant ses obres. — *Et ayez la bonté, mon cher ami,* — vaig afegir, apostrofant son esperit — *de me faire cet honneur-là.*

El comte somrigué de l'extranyesa d'aquesta presentació; i, veient que jo tenia 'l posat de malalt, palid com estava, insistí per a que m'assegués en un silló. Me vaig asseure; i, per estalviar-li la feina de fer conjectures sobre ma visita, tant fòra de totes les regles, li vaig explicar senzillament el que m'avia passat a la botiga del llibrer, i com això m'avia decidit a confiar-li, amb preferència a qualsevol altre ome de França, l'istoria d'un petit conflicte en que m' trobava...

— I quin es el vostre conflicte? Feu el favor de dir-mel — digué 'l comte.

Jo n'hi vaig fer una relació justa, com l'he feta al llegidor.

— I l'amo de l'otel en que m'allotjo — vaig dir a l'acabar — sosté, senyor comte, que m'tancaran a la Bastilla. Més no tinc por, — vaig continuar — perquè, estant en mans del poble més polit de l'univers i amb la consciencia que jo tinc de ma lleialtat i de no aver vingut per espisar la nuesa del país, gaire-bé no he pen-

sat que estava en son poder. No estaria bé per al valor francès, senyor comte, — vaig dir jo — el fer-lo servir per a pobres i invalids.

Una viva rojor se veié a les galtes del comte de B. quan vaig dir això.

— *Ne craignez rien* — digué.

— Oh! no tinc por de res — vaig repetir. — Ademés, — vaig seguir en to de broma — he vingut rient tot el camí, de Londres a París, i no crec que 'l duc de Choiseul sigui tant enemic de l'alegria per fer-men tornar plorant per ma pena. El motiu de la visita, senyor comte de B., — fent-li a l'ensems una profunda salutació — es d'obtenir que no 'u faci.

El comte m'escoltà amb molta bondat (car si no aguéss estat així no auria pas dit la meitat del que avia dit), i fins un o dos cops exclamà : « — *C'est bien dit.* » Vaig acabar, doncs, de pledejar, determinat a no parlar més.

El comte dirigí la conversa. Varem parlar de coses indiferents, de llibres, de política i d'omens; i després de dones.

— Déu les beneixi totes! — vaig dir després d'aver-ne parlat molta estona. — No 'y ha cap ome a la terra que les estimi tant com jo : després de totes les febleses que 'ls he vistes, i de totes les satires que he llegit en contra d'elles, sempre les estimo, estant fermament convençut que un ome que no té una mena d'a-

fició per tot el sexe enter no es capaç d'estimar-ne una de sola, segons dèu.

— *Eh bien, monsieur l'Anglais!* — digué 'l comte alegrement. — Vós no heu vingut per espiar la nuesa del país (ja 'u crec), ni *encore*, me penso, *la* de les nostres dònnes; més permeteu-me suposar que, si *par hasard* elles se trobessin en el vostre camí, la perspectiva no 'us seria desagradable.

Tinc quelcom en mi que no pot sostenir el cop de cap insinuació indecent : en la broma de la conversa, sovint me he esforçat per triomfar-ne, i, amb molta feina, he dit davant d'una dotzena de dònnes un miler de coses, per més que no fóra capaç de dir-ne la més petita a soles amb una, encara que agés de guanyar el Cel.

— Dispenseu-me, senyor comte — vaig dir. — En quant a la nuesa del vostre país, si la vegés, seria amb els ulls plens de llagrimes; i, en quant a la de les vostres dònnes, — avergonyint-me de l'idea que ell avia desvetllat en mi — soc tant evangelic per a això, i tinc tan gran simpatia pel que elles tenen de *faible*, que les cobriria d'un vestit si sapigués com posar-los-el. Més podria — vaig continuar — desitjar espiar la *nuesa* de llurs cors, i descobrir, a través de les diferents disfrees de costums, de climes i de religions, el que 'y ha

de bo en elles, a fi de conformar-hi 'l meu; i es per això que he vingut. Per aquesta raó, senyor comte, no he vist *le Palais Royal*, ni *le Luxembourg*, ni la fatxada del *Louvre*, i no he desitjat augmentar les llistes que nosaltres tenim de quadros, estatués i esglésies. Jo 'm represento a cada dòna bonica com un temple, i m'agradaria més entrar-hi i veure 'ls dibuixos originals, i els esboços imperfets que 'y ha penjats, que la mateixa *Transfiguració* de Rafael. Aquesta set, tant imperiosa com la que crema 'l sí del bevedor, m'ha portat de casa meva a França, i de França 'm portarà a Italia. Es un viatge del cor a la recerca de la *Naturalesa*, de les emocions que d'ella surten, que 'ns donen més amor l'un per l'altre, i pel món, del que ara tenim.

El comte 'm digué llavors una pila de coses onrades, afegint molt polidament que estava molt agraït a Shakespeare d'aver-li procurat la meva amistat.

— Mes, *à propos* — digué : — Shakespeare, ple de grans coses, ha oblidat la formalitat de dir-me 'l vostre nom, i això 'us posa en la necessitat de fer-ho vós mateix.

EL PASSAPORT

VERSALLES

Res m'amoïna més, en la vida, que dir ad algú qui soc jo, perquè no 'y ha ningú en el món de qui pugui donar pitjor compte que de mi mateix; i moltes vegades he desitjat fer-ho amb un sol mot i aver acabat. Aquella fou l'única vegada, en la vida, en que vaig poder fer-ho; perquè, trobant-se Shakespeare sobre la taula, i recordant-me que jo estava en les seves obres, vaig agafar *Hamlet*, anant dret a l'escena dels enterradors. A l'acte quint, vaig posar el dit sobre Yorick; i, presentant el llibre al comte, amb el dit sempre assenyalant el nom, «— *Me voici*», vaig dir.

Potser l'idea del crani del pobre Yorick fou foragitada del cervell del comte per la realitat del meu, o no sé per quina màgica pogué saltar un període de set-cents o vuit-cents anys: això no té importància. Es ben veritat que 'ls francesos concebeixen millor que no pas combinen. Jo no m'extranyo de res en aquest món, i molt menys d'això; perquè un dels nostres primers prelat, pel candor i els sentiments paternals del qual tinc la més alta veneració, va caure en la mateixa equivocació en una ocasió semblant: « Ell no podia soportar — digué —

l'idea d'examinar seriosament els sermons escrits pel joglar del rei de Dinamarca.»

— Més, monsenyor — vaig respondre : — hi ha dos Yorick! El Yorick en que pensa vostra grandesa es mort i enterrat ja fa vuit-cents anys : floria a la cort d'Horwendillus. L'altre Yorick soc jo, que no he florit en cap cort.

Va remenar el cap.

— Bon Déu! — vaig dir. — També podrieu confondre Alexandre *el Gran* amb Alexandre l'obrer en coure, monsenyor.

— Es tot ú — replicà.

— Si Alexandre, rei de Macedonia, agués pogut transferir vostra grandesa a un altre lloc, estic segur que vostra grandesa no auria dit això.

El pobre comte de B. va tenir el mateix error.

— *Et... monsieur est-il Yorick?* — féu el comte.

— *Je le suis* — vaig respondre.

— *Vous?*

— *Moi; moi, qui a l'honneur de vous parler, monsieur le comte.*

— *Mon Dieu!* — va dir abraçant-me. — *Vous êtes Yorick!*

El comte 's ficà desseguida 'l *Shakespeare* a la butxaca, i 'm deixà sol al gabinet.

EL PASSAPORT

VERSALLES

No podia endevinar el perquè el comte de B. avia sortit tant depressa, com tampoc el perquè s'avia ficat el volum de Shakespeare a la butxaca. *Els misteris que s'han d'explicar per sí mateixos no valen pas el temps que s perd en fer conjectures* : valia més llegir Shakespeare. Prenent, doncs, *Molt soroll per res*, me vaig transportar al instant, del silló en que estava assegut, a Messina (Sicilia), distraient-me tant amb don Pedro, Benedict i Beatriu, que ja no vaig pensar més en Versalles, en el comte ni en el passaport.

¡Dolça flexibilitat de l'esperit umà, que pot tot d'un cop abandonar-se a les il·lusions que trenquen les molesties de l'espera i del dolor! Fa molt temps, molt temps, que aurieu posat fi a la meva vida si no n'agués passada tant gran part en aquesta terra encantada : quan el camí es massa pesat per als meus peus, o massa pendent per a la meva força, el deixo per algun prat verdós i envellutat que l'imaginació ha sembrat de roses per al plaer; i, després d'averhi donat algunes voltes, torno a marxar més fort i més animat. Quan els mals m'ataquen amb violència, no trobant en aquest món cap asil per guardar-men, prenc una nova direcció, el

deixo, i, com que tinc una idea més clara dels Camps Eliseus que del Cel, hi entro a la força, com Enees. Veig com troba l'ombra pensivola de sa Dido abandonada; i, desitjant regoneixer-la, veig l'ànima ultratjada girar el cap i allunyar-se silenciosa de l'autor de sa miseria i son desonor. Perdo 'l sentiment dels meus mals amb el dels seus, i en les emocions que 'm feien plorar per ella quan jo estava a l'escola.

*Segurament això no es pas marxar en una ombra imaginaria, i l'ome no s'atormenta pas inutilment per ella.** Ho fa més sovint confiant tant sols a la raó la cura de posar fi a ses agitacions. Puc dir amb tota seguretat, en quant a mi, que mai he sabut triomfar tant decisivament d'alguna sensació penosa de mon cor com quan he cridat en mon auxili, tant depressa com podia, alguna dolça sensació per combatre l'altra sobre 'l seu terreny.

Estava quasi a la fi del tercer acte, quan entrà 'l comte de B. amb el passaport a la mà.

— Mr. le Duc de Choiseul — digué 'l comte — es tant bon profeta, estic per dir, com gran ome d'Estat. «— *Un homme qui rit* — ha dit el duc — *ne sera jamais dangereux.*» Si aguéis

* «*Verumtamen in imagine pertransit homo, sed et frustra perturbatur.*» (Ps. 38, vers. 7.) — N. DEL T.

estat per a una altra persona en lloc del joglar del rei — afegí 'l comte — no l'auria pogut tenir en dugues ores.

— *Pardonnez-moi*, senyor comte — vaig dir : — jo no soc el joglar del rei...

— Però sou Yorick?

— Sí.

— *Et vous plaisantez?*...

Vaig contestar que, en efecte, feia broma, però que no estava pagat per a això, i que tota era a les meves despeses.

— No tenim pas joglar a la cort, senyor comte — vaig dir. — L'últim que varem tenir fou en el regnat dissolut de Carles II. D'alesores els nostres costums han anat purificant-se per graus; i ara la nostra cort està tant plena de patriotes que no desitgen *res més* que l'onor i la prosperitat de llur país, i les nostres dames són tant castes, tant pures, tant bones i tant piadoses, que un joglar no tindria de què fer broma.

— *Voilà du persiflage!* — exclamà 'l comte.

EL PASSAPORT

Com que 'l passaport manava a tots els tinents-governadors, governadors i comandants de plaça, generals d'exèrcit, oficials de justícia

i jutges de deixar viatjar lliurement Mr. Yorick, joglar del rei, i son equipatge, confesso que 'l triomf d'aver obtingut el passaport fou bastant marcit per la figura que jo 'y feia; més no 'y ha cap alegria sencera en aquest món, i alguns dels nostres millors telegs han arribat a afirmar que fins el plaer va acompanyat d'un sospir, i que *'l més gran que ells coneixen no acaba gaire millor, en general, que amb una convulsió.*

Me recordo que 'l grave i savi Bevoriskius, en son *Comentari sobre les generacions d'Adam ençà*, s'interromp molt naturalment, al bell mig d'una nota, per donar compte al món d'una parella de pardals que, estant-se a sobre 'l marc exterior de la seva finestra, l'avien amoïnats mentres escrivia, i a la fi l'avien distret enterament de sa genealogia.

«Es extrany! — escriu Bevoriskius; — més els fets són positius, perquè he tingut la curiositat de marcar-los d'un a un amb ma ploma. El mascle, durant el poc temps que jo auria esmerçat en acabar l'altra meitat d'aquesta nota, m'ha interromput realment, per la repetició de ses caricies, vint-i-tres vegades i mitja. Que bo es el Cel — afegeix Bevoriskius — envers ses criatures!»

¡En quin estel has nascut, Yorick, que 'l més grave dels teus germans ha estat capaç

d'escriure pel món lo que 't fa tornar vermell, sols de copiar-ho, dins de la teva cambra!

Més tot això no té res que veure amb els meus viatges : així, doncs, dugues vegades perdó.

EL CARACTER

VERSALLES

— I com trobeu els francesos? — va preguntar-me 'l comte de B. després d'aver-me donat el passaport.

El llegidor ja pot suposar que, després d'una tant amable prova de cortesia, no vaig tenir gaire feina a dir alguna cosa agradable.

— *Mais passe pour cela.* Parleu francament — digué: — ¿trobeu en els francesos tota l'urbanitat amb que 'ns onra 'l món?

— Tot el que he vist — vaig contestar — confirma aquesta idea.

— *Vraiment* — digué 'l comte: — *les Français sont polis.*

— *A l'excès* — vaig contestar.

El comte 's fixà en la paraula *excès*, prenent que jo pensava més del que deia. Me vaig defendre 'l millor que sabia. Ell persistia en creure que jo tenia una idea amagada, i 'm demanava que li digués francament la meva opinió.

— Crec, senyor comte, — vaig dir — que l'ome té un cert compas, el mateix que un instrument; i que les necessitats socials, i altres, fan servir a llur torn cada una de les claus: de manera que, si vós comenceu una nota amb un to massa alt o massa baix, hi manca alguna cosa, a sobre o a sota, per completar l'armonia. El comte de B., que no sabia de musica, me pregà d'explicar-me d'una altra manera.

— Una nació polida, estimat senyor comte, — vaig continuar — se fa amiga de tots. I, ademés, l'urbanitat té, com el bell sexe, tants encisos per sí mateixa! No 's pot dir que sigui mai perjudicial. Però crec que 'y ha un cert grau de perfecció on l'ome, prenent-lo en conjunt, té 'l permís d'arribar: si va més enllà, canvia de qualitats més aviat que n'adquireix de noves. No puc tenir la presumpció de dir fins a quin punt això té influencia sobre 'ls francesos en l'assumpte de que parlem; més si mai els anglesos estiguessin en el cas, en el progrés de llurs refinaments, d'arribar ad aquesta polidesa que distingeix els francesos; si nosaltres no perdessim la *politesse du cœur*, que inclina 'ls omens més aviat a fer actes d'humanitat que de cortesia; perdriem almenys aquesta varietat sensible, aquesta originalitat de caracter, que ens distingeixen no sols els uns dels altres, més també de tot el món.

Tenia a la butxaca alguns *schillings* del rei Guillem, tant llunts i units com el cristall; i, preveient que servirien per aclarir l'ipotesi, els avia agafat quan estava en aquest punt.

— Mireu, senyor comte, — vaig dir aixecant-me i posant-los al seu davant sobre la taula : — a força de fregar-se l'un contra l'altre, desde fa setanta anys, a les butxaques de tot-om, han arribat a ser tant semblants, que amb prou feines podreu distingir l'un de l'altre. Els anglesos, com les antigues medalles que, guardades apart, passen per poques mans, conserven el cantell agut que l'ermosa mà de la Naturalesa 'ls ha donat primitivament. No són tant agradables al tacte, més en revenja les lletres se llegeixen ben bé, i a primera vista distingiu l'efigie. Els francesos, senyor comte, — vaig afegir, volent endolcir el que avia dit — tenen tantes perfeccions, que poden estar-se molt bé d'aquesta. Es un poble lleial, brau, generós, espiritual i bo si n'hi ha : si tenen un defecte, es el d'esser massa *seriosos*.

— *Mon Dieu!* — cridà 'l comte aixecant-se de la cadira. — *Mais vous plaisantez* — digué, corretgint sa exclamació.

Vaig posar-me la mà al pit, assegurant-li molt seriosament que aquesta era la meva opinió ben fixada.

El comte digué que li sabia molt greu no

poder restar per sentir les meves raons, car s'avia compromès a anar en aquell moment a dinar amb Mr. de Choiseul.

— Si no trobeu massa lluny el venir a menjar la sopa a Versailles, vos prego de donar-me, abans de sortir de França, la satisfacció de sentir com torneu endarrera de la vostra opinió, o de veure com la sostindreu. I, si la sosteniu, *monsieur l'Anglais*, — digué — caldrà que 'u feu amb tota la vostra força, car teniu el món en pes en contra vostre.

Vaig prometre al comte de tenir l'onor de dinar amb ell abans de sortir cap a Italia, i 'n vaig prendre comiat.

LA TEMPTACIÓ

PARÍS

Quan vaig ser a l'otel, el porter me digué que una jove, amb una capsa de cartró, acabava de demanar per mi en aquell moment.

— No sé — digué 'l porter — si ja es fòra o no.

Vaig prendre de ses mans la clau de la cambra, vaig pujar, i no 'm quedaven més que dèu graons per arribar al meu pis quan la vaig trobar que baixava molt tranquilament.

Era la bonica *fille de chambre* que jo avia

acompanyat al llarg del *quai de Conti*. Mme. de R. l'avia enviada amb una comissió a casa d'un *marchand de modes*, a una o dugues passes de l'otel de Modena; i, com que jo no avia complert ma prometença d'anar a casa seya, li encarregà que s'enterés de si avia sortit de París i, en aquest cas, si avia deixat una carta per a ella.

La bonica noia, que estava a poques passes de la meva porta, reculà i entrà amb mi a la cambra per un o dos minuts, el temps d'escriure la meva adreça.

Era una ermosa i tranquila tarda, cap a la fi del més de maig. Els transparents carmesins de la finestra (del mateix color que 'ls del llit) estaven molt ben tancats. El sol se ponía, i reflectava al seu travers un to tant calent sobre la cara de la bonica *fille de chambre*, que 'm vaig pensar que ella enrogia. Aquesta idea 'm féu enrogir a mi. Estavem del tot sols, i això 'm féu enrogir per segona volta abans d'aver fugit la primera.

Hi ha una mena de rojor agradable, mig culpable, en que la sang es més dolenta que 'l mateix ome. Surt impetuosament del cor, i la virtut vola al seu darrera : no per fer-la tornar, sinó per fer-ne la sensació més delitosa per als nirvis : estan associats.

Més no vull descriure-la. Vaig sentir de cop

en mi alguna cosa que no estava pas en perfeta harmonia amb la lliçó de virtut que li avia donat la nit abans. Vaig cercar durant cinc minuts una targeta : ja sabia que no 'n tenia. Vaig prendre una ploma, abaixant-la cap al paper. La mà 'm tremolava : tenia amb mi 'l Diable.

Sé tant bé com tot-om que es un enemic que fuig si se li resisteix; més rarament el resisteixo mai, per por que, malgrat la meva victòria, puc rebre un mal cop en el combat. Sacrifico, doncs, el triomf a la seguretat, i, en lloc de pensar en fer-lo fugir, en general fujo jo mateix.

La bonica *fille de chambre* se va acostar a la taula quan jo cercava la targeta, prengué després la ploma, que jo avia llançat, i s'oferí per aguantar el tinter. Oferia amb tanta gràcia, que anava a acceptar; més no 'm vaig atrevir.

— No tinc res, noia, per escriure-y.

— Escriviu — va dir ella senzillament — sobre qualsevol cosa.

Vaig estar a punt de dir :

— Doncs bé, ermosa criatura : vaig a escriure sobre 'ls teus llavis!

— Si faig això — vaig dir-me — sucumbiré.

La vaig agafar per la mà, menant-la a la porta, i vaig recomanar-li que no oblidés la

lliçó que li avia donat. Ella va dir que prou se'n guardaria; i, tot pronunciant aquestes paraules amb certa calor, se va girar, i posà ses dugues mans, plegades, en les meves. Era impossible no estrenyer-les en aquesta posició. Desitjava deixar-les anar; i, mentres les tenia agafades, no deixava de reprotxar-m'ho interiorment. Malgrat això, les guardava. Al cap de dos minuts vaig veure que començava una altra vegada la lluita, sentint tremolar-me les cames i tots els membres ad aquesta idea.

El peu del llit estava a una passa i mitja del lloc on nosaltres estavem drets. Jo tenia encara agafades les seves mans; i, com passaren les coses, no usé, ni tampoc l'hi vaig preguntar: no la vaig atraure pas, ni pensava tampoc en el llit; més, malgrat tot, ens hi trobàrem asseguts tots dos.

— Vull ensenyar-vos — va dir la bonica *fille de chambre* — la petita bossa que avui he fet per al vostre escut.

Cercà en sa butxaca dreta, que estava al meu costat, remenant algun temps. Després en la de l'esquerra. «L'avia perduda.» Mai he suportat una espera amb més paciència. La trobà, per fi, a la butxaca dreta, i la tragué: era una bossa de tafetà verd, folrada d'una mica de satí blanc picat, i justament prou gran per ficar-hi l'escut. Me la posà a la mà (era molt

bonica), i la vaig tenir dèu minuts amb el revers de la mà sobre 'ls genolls, guaitant tant aviat la bossa com ad ella.

Un o dos punts s'avien desfet a la vora de ma corbata. La bonica *fille de chambre*, sense dir res, se tragué una agulla, fil i altres eines de cosir, la va enfilar, i 's posà a recosir-los. Jo vaig preveure que seria comprometre la gloria de la jornada; i, mentres ella passava i repassava la mà per davant del meu coll, durant la operació jo sentia caure 'ls llorers amb que l'imaginació avia coronat el meu cap.

Una cinta de la seva sabata s'avia desfet al caminar, i la civella estava a punt de caure.

— Mireu — digué la *fille de chambre*, aixecant el peu.

Jo no podia pas, en consciència, deixar de lligar la cinta a mon torn; i, a l'aixecar l'altre peu també, per veure si la sabata estava en bon estat, vaig fer-ho una mica massa brusquement : la bonica *fille de chambre* fou inevitablement llançada fòra de son centre, i allavors...

LA CONQUESTA

Sí : i *allavors...* Vosaltres, de testes fredes com l'argila i de cors tebis que poden raonar llurs passions, o disfregar-les : digueu-me :

quin crim es que l'ome 'n tingui? i de quina manera son esperit es responsable d'altra cosa, envers el pare dels esperits, que de sa conducta sota llur imperi?

Si la Naturalesa ha teixit sa tela de ben-volença, barrejant en la peça alguns fils d'amor i de desig, cal estripar tota la tela per treure-ls?

— Arri, aquests estoics, gran director de la Naturalesa! — me vaig dir. — En qualsevol lloc que ta Providencia 'm posi per provar la meva virtut; qualsevol que sigui 'l meu perill; qualsevol la meva situació; deixa-m sentir les emocions resultants i que 'm pertanyen en qualitat d'ome. I si jo les meno, com ome de bé, estaré tranquil de les conseqüències en ta justícia. Perquè tu 'ns has fet : no 'ns hem fet pas nosaltres mateixos.

A l'acabar aquesta pregaria vaig agafar per la mà a la bonica *fille de chambre*, menant-la a fòra de la cambra. Estigué prop de mi fins que vaig tancar la porta, ficant-me la clau a la butxaca; i llavors (essent la victòria del tot decisiva), sols allavors, vaig posar mos llavis sobre sa galta, i, tornant-la a agafar per la mà, la vaig acompanyar bona i sana cap a la porta de l'otel.

EL MISTERI

Tot ome que conegui 'l cor umà comprendrà que m'era impossible tornar a la meva cambra : això auria estat passar a un to fret, amb un bemol en tercera, després d'un troç de musica que avia desvetllat messensacions. Així, doncs, que vaig deixar la mà de la *fille de chambre*, vaig restar algun temps a la porta de l'otel guaitant tots els que passaven, formant conjectures sobre tots, fins que la meva atenció fou fixada sobre un sol objecte, que confonia tots els meus raonaments sobre d'ell.

Era un ome alt, de posat de filosof seriós, de mirada ferotge, que passava i repassava calmosament pel carrer, fent gaire-bé seixanta passes de cada costat de la porta de l'otel. Devia esser d'uns cinquanta-dos anys. Portava un bastonet a sota 'l braç. Son vestit, son gec i ses calces eren d'un gris groguenc fosc, i semblaven aver servit molts anys. Malgrat això, estaven encara presentables, i en tota sa persona 'y avia un aire de *propreté* i economia. Per la manera de treure-s el barret i abordar a molta gent pel carrer, vaig veure que demanava caritat. Traient-me, doncs, un o dos sous de la butxaca, estava preparat a donar-los-hi quan vingués a demanar-men. Passà sense

demanar-me res; i, malgrat això, encara no estava a cinc passes de mi que ja demanava caritat a una dòna. D'ella i de mi, més aviat era jo qui feia cara de donar almoïna. Tot just avia acabat amb la dòna, que ja 's treïa 'l barret a una altra que anava pel mateix costat. Un vell senyor arribava a poc a poc, i després d'ell un jove *smart*. Els deixà passar a tots dos i no 'ls demanà res. Vaig estar una mitja ora observant-lo : durant aquest temps avia fet una dotzena de voltes amunt i avall, i vaig observar que, sense variació, feia sempre 'l mateix.

Hi avia dugues coses molt extranyes que feren treballar mon cervell, i sense resultat: la primera era 'l perquè aquell ome no contava cap istoria *més que* a les dònes; i, la segona, *quina* istoria era aquesta, i quina mena d'eloqüència podia esser la que eternia 'l cor de les dònes i que ja sabia esser del tot inútil per als omens.

Hi avia encara dugues altres circumstancies que complicaven aquest misteri : l'una era que 'l que tenia per dir a cada dòna l'hi deïa a cau d'orella, d'una manera que semblava esser més aviat un secret que una petició; l'altra era que sempre sortia amb la seva : no deturava mai una dòna que ella no 's tragués la bossa i no li donés desseguida alguna cosa.

No vaig poder formar cap sistema per explicar aquest fenomen.

Ja tenia un enigma per divertir-me tot el dia, i, per tant, vaig pujar a la cambra.

EL CAS DE CONSCIENCIA

PARÍS

Immediatament l'amo de l'otel me va seguir, venint a la meva cambra a dir-me que calia que 'm cerqués una abitació en una altra banda.

— I això per què, amic? — vaig contestar.

Digué que aquella tarda jo avia tingut una jove tancada amb mi més de dugues ores a dins de la cambra, i que això era contra les regles de casa seva.

— Molt bé : doncs ens despedirem com bons amics, perquè la noia no estarà, per això, més malament, ni jo tampoc; i deixaré la vostra cambra de la mateixa manera que l'he presa.

Això era prou, digué, per enrunar el credit de son otel.

— *Voyez-vous, monsieur,* — digué assenyallant el peu del llit en que 'ns aviem assegut. Ja convinc en que això era una apariencia de prova; més l'orgull no 'm permetia entrar en detalls sobre aquest assumpte, i el vaig exortar

que estigués tranquil, com jo avia resolt de estar-ho aquella nit, i que a l'ora d'esmorsar de l'endemà li pagaria 'l que li devia.

— No 'y auria fet esment, *monsieur*, — digué — encara que agessiu tingut vint noies...

— Es una vintena més de les que mai he pensat tenir — vaig contestar interrompent-lo.

— Amb la condició — afegí — que agés estat al matí.

— ¿I la diferencia en el moment del dia fa a París una diferencia en el pecat?

— Fa — digué — una diferencia en l'escandol.

M'agrada de debò una bona distinció, i no puc dir que estigués massa enfadat en contra d'aquell ome.

— Ja comprenc — va dir l'amo de l'otel — que es necessari que un extranger tingui a París algunes ocasions de comprar puntes, mitges de seda, punys, i *tout cela*; i no 'y ha res que dir si les noies vénen amb una capsa.

— A fe meva, — vaig contestar — ella 'n portava una, més no he pas vist el que portava.

— I *monsieur* no ha comprat res?

— Res absolutament.

— Perquè jo podria recomanar una jove que 'us tractaria *en conscience*.

— Doncs cal que la vegi aquest vespre.

Me féu una profunda salutació i baixà.

— Vaig a triomfar d'aquest *maitre d'hôtel* — vaig exclamar. — I després? Després li faré coneixer que 'l tinc per un ome baix. I després?

Jo estava massa a la vora de mi mateix per dir que això era per l'interès dels altres. No tenia res de bo per contestar : hi avia més rancunia que principis en mon projecte.

Vaig estar avergonyit abans d'executar-lo.

Al cap de pocs minuts la *grisette* va entrar amb sa capsa de puntes.

— No compraré res, tant mateix — vaig dir-me.

La *grisette* m'ho volia ensenyar tot : jo era difícil de contentar. Semblava no adonar-se : obrí son petit magatzem; exposà totes ses puntes, l'una després de l'altra, al davant meu; les va desplegar i plegar d'una a una amb paciència d'angel. Jo podia comprar o no comprar : m'ho deixava tot pel preu que jo donés. La pobra criatura semblava morir-se de ganes de guanyar dos sous, i 's cregué en el deure de seduir-me; fent-ho d'aital manera, que 'm va semblar no tant artificiosa com senzilla i amanyagadora.

Si dins de l'ome no 'y ha un fons d'onrada credulitat, *tant pis*. Mon cor s'enterní, i vaig deixar la segona resolució, com avia deixat la primera. Per què castigaré l'un de la falta de l'altre?

— Si ets tributaria d'aquest tirà d'oste, — vaig pensar, tot mirant-li la cara — ton pa es encara més dur de guanyar.

Si no aguéss tingut més que quatre llüisos a la bossa, no auria pogut aixecar-me i ensenyar-li la porta abans d'aver-ne gastat tres per un parell de punys.

— L'amo de l'otel se partirà 'l guany amb ella. No 'y fa res : tot plegat no auré fet més que pagar com ha *pagat* més d'un pobre diable, abans que jo, per un acte que no ha *pogut* cometre ni de fet ni d'intenció.

L'ENIGMA

PARÍS

Quan La Fleur pujà per servir-me 'l sopar, me digué que l'amo de l'otel estava tot amoïnats per l'ofensa que m'avia fet al dir-me que 'm cerqués una altra cambra.

Un ome que fa cas d'una bona nit no se n'anirà al llit amb l'enemistat al cor, si pot estar-sen. Vaig manar, doncs, a La Fleur que digués a l'amo de l'otel que, per la meva part, jo estava penedit d'aver-hi donat ocasió.

— I pots dir-li, si vols, La Fleur, — vaig afegir — que, si aquella jove torna, no la rebré.

Era un sacrifici que feia, no ad ell, sinó a mi mateix, estant resolt, després d'aver escapat de tant gros perill, a no arriscar-me més i anar-men de París, si era possible, amb tota la virtut que 'y avia portat.

— *C'est déroger à la noblesse, monsieur* — digué La Fleur, fent-me, al parlar, una cortesia fins a terra. — *Et encore, monsieur*, — digué — pot canviar de pensament. I si (*par hasard*) tenia ganes de divertir-se...

— Jo no trobo cap diversió en això — vaig dir, interrompent-lo.

— *Mon Dieu!* — digué La Fleur. I va desparar taula.

Al cap d'una ora vingué per ficar-me al llit, i fou més servicial que de costum. Tenia sobre 'ls llavis alguna cosa per demanar-me o per dir-me, que li costava de fer sortir. Jo no podia endevinar de què 's tractava; i, a la veritat, no m'amoïnava gaire 'l saber-ho, tenint com tenia dins del cap un altre enigma molt mésinteressant: el de l'ome que demanava caritat al davant de la porta de l'otel. Auria donat tot el del món per descobrir-ho. I això no per curiositat (es un principi tant baix de recerca, en general, que no donaria pas dos *pence* per satisfer-la); més un secret que tant depressa i amb tanta seguretat enternia 'l cor de cada dòna a qui s'acostava, devia esser

un secret igual, pel cap baix, a la pedra filosofal: si jo agués estat l'amo de les dugues Indies, n'auria donat una per saber-lo.

Vaig girar i regirar aquest enigma, gaire-bé tota la nit, en mon cervell, sense poder treure-n l'aigua clara; i al dematí, quan me vaig despertar, tenia l'esperit tant torbat dels somnis com el rei de Babilonia després dels seus, i no tinc cap vacil·lació al dir que tots els savis de París aurién estat tant amoïnats com els de la Caldea per interpretar-los.

EL DIUMENGE

PARÍS

Era diumenge; i quan La Fleur entrà, al matí, amb el cafè, el pa i la mantega, anava tant elegantment, que amb prou feines el vaig conèixer.

Aviem convingut, a Montreuil, de donar-li un barret nou d'alamara i botó d'argent, i quatre llüisos *pour s'adoniser*, quan fossim a París; i el pobre noi (cal fer-li justícia) amb tot això feu meravelles.

Avia comprat un bo i bonic vestit escarlata, molt nèt, i unes calces iguals. No valien pas un escut menys per aver estat portats. L'auria penjat per aquesta confiança: semblaven tant

nous, que, aduc sabent que la cosa no podia esser, m'auria estimat més fer creure a la meua imaginació que jo 'ls avia comprats nous per a ell que no pas pensar que sortien de la *rue de la Friperie*.

Aquesta es una delicadesa que a París no té gaire importància.

Avia comprat, ademés, un bonic gec de satí blau, brodat amb bastant gust. Estava (cal confessar-ho) una miqueta més malament que lo altre pels serveis que avia fet, més avia sigut netament desengreixat. Avia netejat l'or, i al cap-d'avall tenia bastant bona aparença; i, com que 'l blau no era pas viu, anava molt bé amb el vestit i les calces. Després s'avia enginyat per treure, dels diners, una bossa de cabells i un *solitaire*, i exigí an el *friper* un parell de lligues-cames d'or per a les calces. Comprà, dels seus diners, punys de musselina, *bien brodés*, per quatre lliures; un parell de mitges blanques, de seda, per altres cinc; i, per coronar-ho tot, la naturalesa li avia donat una bona figura sense fer-n'hi pagar res.

Entrà a la cambra vestit així, pentinat a l'última moda, amb un magnífic *bouquet* al costat. En un mot, tot tenia en ell un aire de festa que de cop me recordà que era diumenge; i, combinant aquestes dugues circumstàncies, me vingué l'idea que la nit abans me volia de-

manar permís per passar aquell dia com tot-om el passa a París. Tot just acabava de fer aquesta conjectura, que La Fleur, amb una umilitat infinida, més també amb aire de confiança, com si no pogués refusar-l'hi, me pregà de donar-li 'l dia lliure, *pour faire le galant vis-à-vis de sa maîtresse*.

Això era precisament el que jo 'm proposava fer amb Mme. de R.

Avia guardat el cotxe amb aquesta intenció, i la meva vanitat auria estat molt satisfeta de tenir un criat tant ben vestit com La Fleur per a darrera del cotxe : mai m'avia estat tant difícil passar-me d'ell.

Més s'ha de *sentir*, i no raonar, en aquests conflictes. Els fills i les filles de la domesticitat renuncien a la llibertat, més no a la naturalesa, en llurs contractes : són de carn i de sang, tenen llurs petites vanitats i llurs petits desitjos en mig de l'esclavatge, així com els llurs amos. Sens dubte han posat un preu a l'abnegació, i llur pretensió es tant poc raonable, que sovint jo voldria negar-la, si no fos que llur condició 'm dóna massa facilitats per fer-ho.

Mira, miral *Jo soc ton servidor* * me desar-

* «*Ecce nos ipsi servi sumus, etc.*» (2.º llibre d'*Esdras*, vérs. 36.) — N. DEL T.

ma tot seguit de tota la meva autoritat d'amo.

— Pots anar-ten, La Fleur, — vaig dir. —
I ¿quina *maîtresse*, La Fleur, — vaig preguntar-li — has pogut arreplegar, en tant poc temps, a París?

La Fleur se posà la mà al pit, i digué que era una *petite demoiselle* de casa 'l comte de B. La Fleur tenia un cor molt sociable i, per dir la veritat sobre d'ell, deixava escapar tant poques ocasions com el seu amo. D'una manera o d'altra, més el com, Déu 'u sab, s'avia fet amic de la *demoiselle* al replà de l'escala mentres jo estava a dintre retingut pel meu passaport; i, de la mateixa manera que jo avia tingut prou temps per interessar el comte en els meus interessos, La Fleur l'avia tingut per interessar la noia en els seus. Tota la casa, segons sembla, devia esser a París, aquell dia; i ell avia combinat amb ella i dos o tres criats més una partida pels *boulevards*.

Feliç poble, que un cop per setmana, almenys, estas segur de deixar tots els teus mals-de-cap, i de ballar, cantar i fer saltar alegrement el teu feix de penes, que fa inclinar fins a terra 'l valor de les altres nacions!

EL FRAGMENT

PARÍS

La Fleur m'avia deixat amb què divertir-me 'l restant del dia, més del que jo 'm creia, o del que avia pogut pensar el seu cervell o 'l meu.

Portà un panet de mantega sobre una fulla de groseller; i, com que 'l matí era calent i avia de portar-lo una mica lluny, demanà un troç de paper per posar-lo entre la seva mà i la fulla de groseller. Era un plat suficient. Li vaig dir que 'u deixés sobre la taula talment com ho avia portat; i, avent resolt estar-me a casa tot el dia, li vaig manar que anés a casa del *traiteur* a dir que 'm portessin el dinar, i que 'm deixés sol.

Quan me vaig aver menjat la mantega vaig llençar la fulla de groseller per la finestra, i anava a fer el mateix amb el paper. Més deturant-me per llegir una linia abans de llençar-lo, i aquesta linia portant-me a una segona, i la segona a la tercera, vaig pensar que era digne de millor sort; i, per tant, tancant la finestra, vaig agafar una cadira, asseient-m'hi a la vora per llegir-lo.

Estava escrit en vell francès del temps de Rabelais, i, pel que jo 'm podia pensar, creia

fins que potser estava escrit per ell mateix. Estava, ademés, en caracters gòtics, tant esborrats per l'umitat i el temps, que amb prou feines podia entendre alguna cosa. El vaig llençar, posant-me a escriure una carta a Eugeni. Després el vaig tornar a agafar, i de nou hi assajava la meva paciència; i, després, per guarir-me d'aquesta idea fixa, vaig escriure una carta a Elisa. Més no'm vaig donar per vençut, i la dificultat de comprendre-l no feia més que augmentar la meva curiositat.

Vaig dinar, i, després que mon esperit estava ja il·luminat amb una bona ampolla de vi de Borgonya, me vaig posar altre cop a treballar-hi; i, després de dugues o tres ores d'una atenció tant profunda com la que mai va esmerçar Gruter o Jacob Spon per dexifrar alguna inscripció insignificant, me semblà averhi trobat un sentit. Més, per assegurar-men, el millor medi era, segons creia, traduir-ho a l'anglès i veure aleshores quin aire tindria. M'hi vaig posar com un ome que fa versos: escrivint de tant en tant una frase, després donant un parell de voltes per la cambra, i guaitant, per la finestra, com anava 'l món, d'aital manera, que eren ja les nou del vespre abans que agés acabat. Aleshores vaig començar a llegir el que segueix :

EL FRAGMENT

PARÍS

«Però com que la dòna del notari discutia aquest punt, amb el seu marit, amb massa acalorament,

— Voldria — digué 'l notari, llençant el pergami, — que 'y agués aquí un altre notari per posar per escrit i donar fe de tot això.

— I què farieiu després, senyor? — digué ella aixecant-se bruscament.

La dòna del notari era dolça com el sucre, i el seu marit va creure que millor era evitar una tempestat, contestant mansament:

— Aniria cap a dormir.

— Podeu anar al diable! — contestà la dòna.

Però no 'y avia més que un llit en tota la casa, perquè les dugues altres cambres no estaven amoblades, com es el costum a París; i el notari, que no volia ficar-se al llit amb una dòna que no feia gaire acabava d'engegar-lo al diable, sortí amb el barret, el bastó i la capa curta, en una nit molt ventosa, anant de mala gana cap al *Pont Neuf*.

De tots els ponts que s'han mai bastit, qui agi passat pel *Pont Neuf*, ha de dir que es el més noble, el més bonic, el més grandíós,

el més lleuger, el més llarg i el més ample que mai agi unit la terra amb la terra en tota l'extensió del globus terraquí.»

Després d'això, semblaria que l'autor del fragment no era pas francès.

«El més gran defecte que 'ls teòlegs i els doctors de Sorbona puguin retreure-li es que, per mica de vent que 'y agi a París o als voltants, es saludat allí amb més blasfèmies i renecs que qualsevol altre lloc descobert de tota la ciutat. I per una bona i potent raó, senyors: perquè ve a l'encontre vostre sense avisar, i per bufades tant inesperades, que, entre les poques persones que 'y passen amb el barret al cap, no n'hi ha una, de cada cinquanta, que no arrisqui dugues lliures i mitja, valor exacte del barret esmentat.

El pobre notari, tot just quan passava pel costat del centinella, aplicà instintivament el bastó sobre 'l seu; més, a l'aixecar-lo, l'extrem del bastó va enganxar-se amb l'alamara del barret del soldat, llançant-lo, per sobre de les piques de la balustrada, al bell mig del Sena.

— *Es una mala ventada que no porta res de bo* — digué un barquer que 'l va pescar.

El centinella, que era un gascó, se va refilar els bigotis i va posar-se a apuntar amb son arcabuç.

Els arcabuços, en aquell temps, se disparaven per medi de metxes. Una dòna vella, a la qual una ventada avia apagat, a l'extrem del pont, sa llanterna de paper, avia demanat la metxa al soldat per tornar-la a encendre; i això donà una mica de temps al gascó per a que se li refredés la sang i fer girar l'accident en son aventatge.

— *Es una mala ventada* — digué agafant el castor del notari i legitimant la captura amb l'adagi del barquer.

El pobre notari atravessà 'l pont, i, entrant per la *rue Dauphine*, en el *faubourg Saint-Germain*, se queixà, tot marxant, d'aquesta manera :

— Que desgraciat soc! Tota ma vida joguina dels uracans! Aver nascut per tenir una pedregada de males paraules endreçades en contra meu i la meva professió per tot on vaig; estar forçat pels llamps de l'Iglesia a casar-me amb una dòna que sembla una tempestat; ser llançat de casa meva pels vents domestics i despullat del meu castor pels vents *pontifics**; estar aquí amb el cap nu, en una nit de vent, al capritx del flux i reflux dels accidents! On posar el meu cap? Desgraciat omel Quin vent, en els trenta-dos punts del

* Del pont. — N. DEL T.

compas, pot esser bo per a tu, com ho es per al rest dels teus semblants!

Quan el notari passava per una fosca avinguda, queixant-se d'aquesta manera, una veu cridà una noia per dir-li que corregués a cercar el notari de més a la vora; i, aprofitant la situació, enfilà l'avinguda fins a la porta de la casa, i, atravesant una mena de saló vell, fou introduït en una gran cambra sense mobles, exceptant una llarga alabarda, una cuiraga, una vella espasa rovellada i una bandolera, penjades a distancies iguals en quatre llocs diferents de la paret.

Un ome vell, que avia estat gentil-ome en altres temps, i que si la perduda de la fortuna no fa perdre també la noblesa u era encara, estava ajegut en son llit, amb el cap apoiat sobre la mà. Una tauleta, amb una candela encesa, estava prop del llit; i prop de la taula y avia una cadira. El notari s'hi va asseure; i, traient-se les eines d'escriure i una o dugues fulles de paper que tenia a la butxaca, ho va posar tot al seu davant. Després, sucant la ploma en el tinter i inclinant-se sobre la taula, ho disposà tot per redactar les últimes voluntats i testament del vell gentil-ome.

— Ai, senyor notari! — digué aquest aixecant-se una mica. — No tinc res que llegar, que pugui pagar les despeses del testament, si no

es l'istoria de ma vida, i no podria morir en pau si no la deixava al món. Els beneficis que se'n trauran vos els dono per la feina que tindreu d'escriure 'l que 'us dictaré. Es una istoria tant extraordinaria, que cal que sigui llegida per tota la gènera umana, i farà la fortuna de la vostra casa.

El notari va sucар la ploma en el seu tinter.

— Tot poderós director de tots els esdeveniments de ma vida! — digué 'l gentil-ome aixecant amb fervor els braços cap al cel. — Tu, de qui la mà m'ha conduït a través d'aquest laberint de passatges extranys, fins ad aquesta escena de desolació, assisteix la memoria defallida d'un vell malalt que té 'l cor destroçat; i que l'esperit de ta eterna veritat dirigeixi ma llengua, a fi que aquest foraster no transcrigui res del que no està escrit en el *Llibre* pel testimoni del qual — digué, apretant-se les mans, — aig de ser condemnat o absolt!

El notari aixecà 'l bec de sa ploma entre 'l seu ull i la candela.

— Es una istoria, senyor notari, digué 'l gentil-ome — que despertarà totes les emocions de la naturalesa, matarà 'ls omens de cor tendre i omplirà de pietat el cor de la mateixa crueltat.

El notari tenia delit de començar. Enfonsà

per tercera vegada sa ploma dintre 'l tinter, i el vell gentil-ome, girant-se una mica cap al notari, començà a explicar-li tota l'istoria en aquestes paraules:»

— I on es el demés, La Fleur? — vaig dir-li quan entrava a la meva cambra.

EL FRAGMENT I EL BOUQUET

PARÍS

Quan La Fleur s'agué apropat a la taula i jo li vaig fer comprendre 'l que 'm mancava, me digué que sols hi avia altres dugues fulles, amb les quals avia envolicat, per mantenir-les plegades, les cues d'un ram que avia ofert a la *demoiselle* en el *boulevard*.

— Alesores, t'ho prego, La Fleur, vés a trobar-la a l'otel del comte de B., i mira si li pots arreplegar.

— No 'y ha cap dubte — digué La Fleur. I se 'n va anar corrent.

Al cap de molt poca estona 'l pobre xicot va tornar esbufegant i amb la cara més trista del que podia produir la pena de no aver trobat el fragment. «*Juste Ciel!* Menys de dos minuts després que 'l pobre xicot li avia fet un tendre i ultim adeu, sa infidel xicota avia donat *son gage d'amour* a un dels lacais del comte, el

lakai a una jove modista, i la modista a un violinista, amb el fragment al cap-d'avall.» Les nostres desgracies se confonien. Vaig deixar anar un sospir : La Fleur me 'l va tornar.

— Quina perfidia! — exclamà La Fleur.

— Quina desgracia! — vaig dir.

— No m'auria sabut greu que l'agués perdut.

— Ni a mi, La Fleur, si l'agués trobat.

Si 'u vaig aconseguir o no, ja 's veurà pel que segueix.

L'ACTE DE CARITAT

PARÍS

L'ome que no vol o tem entrar en un lloc fosc, pot esser un ome digne o excel·lent, i capaç de cent coses; més no serà mai un bon *viatger sentimental*. Faig poc cas de tot el que passa en ple dia i en grans i amples carrers: la naturalesa es poruga, i no li agrada obrar al davant de testimonis; però en algun d'aquests recons amagats se veu alguna vegada una curta escena que val tots els sentiments d'una dotzena de peces franceses totes plegades, que, malgrat tot, són perfectament ermoses; i, sempre que tinc una cerimonia més brillant que de costum, com convé de la mateixa manera a un predicador

que a un eròi, generalment, ne trec el meu sermó. I, en quant al text, la Capadocia, la Frigia i la Pamfília valen tant com un de la *Biblia*.

Hi ha un llarg i fosc passatge que va de l'Opéra Comique a un carrer estret. L'atravessen algunes persones que esperen modestament un *fiacre* o volen anar-sen tranquilament a peu quan l'òpera s'ha acabat. A l'extrem, pel costat del teatre, està il·luminat per una petita candela la claror de la qual se perd quasi abans que estiguen a mig camí; més, prop de la porta (hi està més per ornament que per utilitat) se veu com un estel fixe de la més petita dimensió: crema, però fa molt poca utilitat al món, que se sapiga.

Al tornar a casa per aquest passatge, vaig veure, a l'arribar a cinc o sis passes de la porta, dugues senyores que s'estaven dretes, donant-se 'l braç, amb l'esquena cap a la paret, i esperant, segons me semblà, un *fiacre*. Com que estaven a la vora de la porta, vaig pensar que tenien dret de prioritat: me vaig posar a una o dugues passes d'elles, guardant tranquilament el meu torn. Jo anava de negre, i amb prou feines podien veure-m.

La dama que estava al meu costat era alta i prima, d'uns trenta-cinc anys: l'altra, de la mateixa alçada i posat, ne tenia potser quaranta. No tenien en sí, ni l'una ni l'altra, res que

indiqués la dòna casada o viuda: tenien l'aire encarcerat de dugues germanes vestals que no han tastat les caricies i que no han sigut assaltades per tendres petons. Jo auria volgut fer-les felices; més la llur felicitat estava destinada, aquella nit, a venir d'un altre costat.

Una veu baixa, amb una expressió singular i acabant amb dolça cadencia, els demanà a totes dugues una peça de dotze sous per l'amor de Déu. Vaig trobar extrany que un pobre fixés la quantitat de l'almoïna, i que la suma fos dotze vegades més gran que la que 's dóna en la foscor. Elles semblaren tant extranyades com jo mateix.

— Dotze sous! — digué l'una.

— Una peça de dotze sous! — féu l'altra.

I no contestaren.

El pobre digué que no podia demanar menys a unes dames de llur rang, i va acotar la testa fins a terra.

— Bahl — feren elles. — No tenim diners.

El pobre no digué res durant un o dos minuts, i recomençà sa petició.

— Mes ermoses joves dames — digué : — no tanqueu les vostres orelles caritatives.

— A fe, bon ome — digué la més jove : — no tenim diners.

— Alesores que Déu vos beneeixi — con-

testà 'l pobre — i multipliqui força 'ls tresors de felicitat que podeu donar als altres!

Vaig notar que la germana gran ficava la mà dins de la butxaca.

— Vaig a veure — digué — si tinc un sou.

— Un soul Doneu-ne dotze — digué 'l pobre. — La naturalesa ha estat generosa per a vós : sigueu generosa amb un pobre ome.

— Ja 'u voldria, bon ome, amb tot el cor, — digué la més jove — si 'n tingués.

— Ma ermosa i caritativa senyoral — digué endreçant-se a la gran. — Què es, doncs, si no la vostra bondat i els vostres bons sentiments, el que fa que 'ls vostres ulls siguin tant brillants i tant dolços que apaguen l'esclat del matí, fins en aquest fosc passatge? I què es el que ha fet dir al marquès de Santerre i a son germà tantes coses de vós quan han passat?

Les dugues dames semblaren molt cor-preses; i a la vegada, com per impulsió, posaren llurs mans a la butxaca, traient-ne cada una una peça de dotze sous.

La disputa que avien tingut amb el pobre cessà. Va continuar entre elles a veure qui faria l'almoïna de dotze sous; i, per acabar la disputa, la donaren totes dugues a la vegada, i l'ome se n'anà.

L'ENIGMA EXPLICAT

PARÍS

Vaig correr al seu darrera : era 'l mateix ome l'exit del qual amb les dònnes a qui demanava caritat davant de la porta de l'otel m'avia intrigat tant; i ja avia descobert son secret d'un cop, o, pel cap baix, el que n'era la basa: era l'adulació.

Delitosa essencial! ¡Com refresques la naturalesa! ¡De quina manera totes ses forces i totes ses febleses se posen desseguida al teu costat! ¡Amb quina dolçor te barreges a la sang i la menes, a través dels passatges més difícils i enredats, fins al cor!

El pobre, que no anava depressa, l'avia donada a les dugues dames en dosi més gran. Es cert que tenia 'l medi de reduir-la a un volum més petit, per a tots els casos urgents que avia de tractar pels carrers; més, de quina manera conseguia modificar-la, endolcir-la, concentra-la i apropiari-la, no m'atormento pas l'esperit cercant-ho : ja n'hi ha prou amb que 'l pobre agi guanyat dugues peces de dotze sous; i millor que ningú poden dir el restant aquells que amb ella han guanyat molt més.

PARÍS

S'avança més en el món rebent serveis que no pas fent-ne. S'agafa un brot que 's mustiga, se 'l planta; i després el reguen perquè l'han plantat.

El senyor comte de B., únicament perquè m'avia fet un favor en l'assumpte del passaport, volgué continuar fent-men, durant els pocs dies que s'estigué a París, fent-me conèixer algunes persones de distinció : aquestes avien de presentar-men d'altres, i així seguidament.

Jo avia esdevingut possessor de mon *secret* justament a temps per aprofitar-me una mica d'aquests honors. De no aver estat així, com se fa generalment, auria dinat o sopat dugues vegades a cada casa, i després, *traduint* en bon anglès els aires i les actituds dels francesos, auria vist aviat que ocupava 'l *couvert* d'algun altre convidat més divertit i, per tant, auria resignat tots aquests llocs, l'un després de l'altre, per l'únic motiu que jo no podia guardar-los. Tal com estaven les coses, no varen anar del tot malament.

Vaig tenir l'onor d'esser presentat al vell marquès de B. En sa juvenesa s'avia distingit per alguns fets de cavalleria a la *Cour d'Amour*, i d'alesores ençà s'avia vestit en una idea de

justes i torneigs. El marquès de B. volia fer creure que la cosa estava a tot arreu en compte del seu cervell. «Ell podria estar temptat de fer una volta per Anglaterra», i 'm preguntà molt sobre les dames angleses.

— Resteu on sou : vos ho prego, senyor marquès — vaig dir-li. — *Les messieurs anglois* tenen prou feines per obtenir d'elles un esguard favorable.

El marquès me convidà a sopar.

Mr. P., arrendador general, no era pas menys amic de fer preguntes sobre les nostres taxes. Avia sentit dir que eren molt considerables.

— Si sapiguéssim cobrar-les... — vaig dir jo fent-li una salutació.

Mai, a cap títol, auria estat convidat als concerts de Mr. P.

Avia sigut presentat falsament a Mme, de Q. com un *esprit*. Mme. de Q. era també un *esprit* : estava despacientada per veure-m i sentir-me parlar. Encara no m'avia assegut, quan me vaig convencer que tant se li 'n donava que jo tingués o no *esprit*. Se 'm rebia per convence-m que ella 'n tenia. Prenc al Cel per testimoni que ni una sola vegada vaig badar boca.

Mme. de Q. deia després a tot-om que mai en sa vida avia trobat un ome de conversa més fructuosa.

Hi ha tres epoques en el regnat d'una francesa : primer es coqueta; després deïsta; després devota. Son imperi durant aquestes tres fases no es mai perdut : canvia sols de subjectes: quan trenta-cinc anys, tot lo més, han despo-
blat els seus estats d'esclaus d'amor, els re-
pobla amb els esclaus de l'incrudelitat, i després
amb els esclaus de l'Esglesia.

Mme. de Q. oscilava entre aquestes dugues primeres epoques. Els colors de la rosa 'n fugien rapidament : devia fer almenys cinc anys que 's decantava cap al deïsme 'l dia en que vaig tenir l'onor de fer-li ma primera vista.

Me féu asseure sobre 'l sofà on estava, a fi d'examinar d'aprop ma qüestió religiosa. Molt aviat Mme. de Q. me digué que no creia en res.

Vaig contestar-li que això podien esser els seus principis, més que segurament no podia esser el seu interès el destruir les obres exteriors sense les quals jo no concebia de quina manera una ciutadela com la seva podia defendre-s; que no 'y avia res més perillós al món, per a una dòna bonica, que 'l ser deïsta; i que jo, en bona consciencia, no podia amagar-li que no avia pas estat cinc minuts al seu costat, assegut al sofà, sense aver començat a formar projectes; i ¿quin altre fre que 'ls sentiments religiosos i la persuassió que existien en son cor podien deturar l'embranchida?

— No som pas de diamant — vaig dir, agafant-li la mà; — i tenim necessitat de tota mena de barreres fins que ve l'edat i 'ns ne posa. Més, ma estimada senyora — vaig dir, besant-li la mà: — es massa aviat, massa aviat.

Declaro que vaig tenir en tot París la reputació d'aver *despervertit* a Mme. de Q. Ella afirmà a Mr. D. i a l'abat M. que en mitja ora jo avia dit més en favor de la religió revelada que tota llur *Enciclopedia* n'avia dit en contra. Vaig esser invitat tot seguit a la *coterie* de Mme. de Q., i ella va recular dos anys l'epoca del deïsme.

Recordo que fou en aquella *coterie*, en mig d'un discurs en que jo demostrava la necessitat d'una causa primera, que 'l jove comte de Fainéant me portà, agafat de la mà, al recó més solitari del saló, per dir-me que mon *solitaire* estava fixat massa prop del coll.

— Auria d'estar *plus badinant* — digué 'l comte abaixant els ulls sobre 'l seu. — Més *un mot*, Mr. Yorick, *suffit au sage*.

— *Et en venant du sage, monsieur le comte* — vaig replicar saludant-lo.

El comte de Fainéant m'abraçà amb més efusió del que jo avia estat mai abraçat per cap ome.

Tres setmanes seguides vaig esser de l'opinió de tots els que trobava.

— *Pardi, ce Mr. Yorick a autant d'esprit que nous autres...*

— *Il raisonne bien* — deia un altre...

— *C'est un bon enfant* — digué un tercer.

I ad aquest preu auria pogut beure i menjar i passar alegrement tots els dies de la meva vida a París; més això era *poc onrat*, i me 'n vaig avergonyir. Era 'l guany d'un esclau: tots els meus sentiments d'onor se revolucionaven en contra. Com més m'enlairava, més estava obligat al meu *sistema de mendicant*. Com més elevada era la *coterie*, com més fills de l'art eren, més desitjava jo 'ls de la naturalesa; i una nit, després de la més vil prostitució de mi mateix a una mitja dotzena de persones diferents, me vaig fer fastic, i, ficant-me al llit, vaig manar a La Fleur que demanés cavalls, l'endemà al matí, per anar a Italia.

MARIA

MOULINS

Mai, fins en aquell moment, avia sentit baix cap forma 'l que era la falta d'abundancia. Viatjar a través del Bourbonnais, la més bonica part de França, en el deliri de la verema, quan la naturalesa escampa l'abundor a mans plenes i tots els ulls estan aixecats al cel; quan a cada passa la musica bat el compas del

treball, i totes les criatures s'engresquen baix el pes de llurs gotims; passar entremig de tots, ple d'emocions a punt de desbordar i d'inflamar-se a cada colla que jo veia, estant cada una plena d'aventures!

Just Cell N'hi auria per omplir vint volums, i ail no 'm resten, en aquest, sinó molt poques pàgines per escriure, i la meitat han d'esser preses per la pobre Maria, que mon amic Mr. Shandy va trobar prop de Moulins!

L'istoria que m'avia explicat d'aquesta noia boja, me corprengué molt al llegir-la; més, quan vaig esser prop del lloc on ella vivia, el record me tornà amb tanta força, que no vaig poder resistir l'impuls que m'obligà a voltar mitja llegua per anar a la vila on vivien els seus pares, a demanar noves d'ella.

Es anar, ja 'u sé, com el cavaller de la Trista Figura a la recerca d'aventures doloroses; més no sé pas com se fa, això, que no estic mai tant convençut d'una ànima en mi com quan m'hi trobo ficat.

La vella mare vingué a la porta, i ses mirades m'avien contat l'istoria abans que agés badat la boca. Avia perdut son marit : mort, deia ella, de desesperació per la bogeria de Maria, feia un mes. Temé, de primer, va afegir, que això no fes perdre a la pobra noia 'l poc seny que li restava; més, al contrari, li

avia augmentat. Més, malgrat tot, no estava mai contenta. Sa pobra filla, digué plorant, devia esser per la vora del camí.

Per què 'l meu pols bat a poc a poc mentres escric això? I què es el que féu que La Fleur, el cor del qual no semblava deixar-se caure més que cap a la banda de l'alegria, se passà pels ulls el revers de la mà mentres aquella pobre dòna 'ns feia la relació? Vaig fer signe al postilló de continuar el camí.

Quan aguerem arribat a mitja ora de Moulins, en una petita drecera que sortia del camí anant cap a un bosc, vaig descobrir la pobre Maria asseguda sota d'un alber. Tenia 'l colze sobre un genoll i el cap apoiat sobre la mà. Un petit reguerot corria al peu de l'arbre.

Vaig dir al postilló que anés fins a Moulins amb la sella de posta, i a La Fleur que encarregués el sopar i que jo 'y aniria a peu.

Anava vestida de blanc i de la mateixa manera com el meu amic me l'avia descrita, si no fos que 'ls seus cabells, que abans estaven tancats amb una xarxa de seda, queien ara descuidadament. Avia afegit també a la seva cotilla una cinta blau palid, que baixava obliquament de l'espatlla a la cintura, i a l'extrem de la mateixa penjava un petit fluviol. La seva cabra no avia estat pas més fidel que 'l seu amant: ella l'avia reemplaçada per un gocet, que

duia lligat amb una corda subjecta a la cintura. Com que jo guaitava 'l gocet, va estirar la corda acostant-sel.

— Tu no 'm deixaras, Sylvio — va dir.

Vaig mirar els ulls de Maria, veient-hi que pensava més en son pare que en son amant o en la cabreta; perquè, al dir aquestes paraules, les llagrimes corregueren al llarg de ses galtes.

Me vaig asseure al costat de Maria, i ella 'm deixà aixugar-li les llagrimes amb el meu mocador a mida que anaven caient. Alesores el vaig mullar amb les meves, després amb les d'ella, una altra vegada amb les meves, després amb les d'ella altre cop; i, al fer-ho, vaig sentir en mi una emoció tant difícil d'expressar, que, n'estic segur, no 's podria explicar amb cap combinació de materia i moviment.

Estic cert de tenir una ànima, i tots els llibres amb que 'ls materialistes han infestat el món no podran mai persuadir-me del contrari.

MARIA

Quan Maria 's va asserenar una mica, li vaig preguntar si 's recordava d'un ome palid i magre que s'avia assegut entre ella i la seva cabra feia gaire-bé un parell d'anys. Contestà que tenia l'esperit molt torbat en aquella epoca,

més que se 'n recordava, per dugues raons: l'una era que, mal que estava malalta, vegé que aquella persona tenia pietat d'ella; i l'altra que la seva cabra avia robat el mocador de l'extranger i ella li avia pegat per aquest furt. El rentà, digué, en el reguerot, i guardat després a la butxaca per tornar-lo ad aquell senyor si mai el veia, cosa que ell li avia promès a mitges. Dient-me això, se tragué de la butxaca 'l mocador per ensenyar-mel. Estava envolicat amb gran cura en un parell de fulles de vinya, lligades amb una arrel; i a l'obrir-ho vaig veure una S marcada en una de les puntes.

Ella, després d'això, anà errant fins a Roma i donà la volta a Sant Pere; tornà, avent trobat el camí tota sola a través de l'Apení; viatjà per tota la Llombardia sense diners, i sobre 'ls camins pedregosos de la Savoia sense sabates. Com ho suportà i de què avia viscut, no podia pas dir-ho; més *a ovella esquilada*, digué Maria, *Déu mesura 'l vent*.

— Esquilada, en efecte, i fins a la carn viva — vaig dir. — Si tu fossis en el meu país, on jo tinc una barraca, t'hi prendria i t'hi abrigaria: *menjaries mon pa i beuries en mon got*; jo seria bo per al teu Sylvio; en totes tes febleses, i quan aguessis perdut el camí, aniria a cercar-te i 't tornaria a casa; quan el sol

se pondria jo diria les meves oracions; i, un cop llest, tocaries amb el teu fluviol la cançó del vespre, i l'encens del meu sacrifici no seria més mal rebut per entrar al Cel amb el d'un cor destroçat.

La Naturalesa s'enterní amb mi, quan deia això; i Maria, remarcant, quan me treia 'l mocador, que ja estava massa mullat per poder servir, volia de totes maneres anar-lo a rentar al reguerot.

— I on l'assecaras, Maria? — vaig dir jo.

— A dins del pit — digué : — això 'm donarà consol.

— ¿I el vostre cor està sempre tant calent, Maria? — vaig contestar-li.

Jo tocava una corda on hi avia totes les seves penes. Me guaità algun temps a la cara amb l'esguard fixe de la follia. Després, sense dir res, prengué 'l fluviol, tocant son cançó a la Verge. La corda que avia tocat cessà de vibrar, i al cap d'un o dos minuts Maria s'asserenà, deixà caure 'l fluviol i 's va aixecar.

— I aon aneu, Maria? — vaig preguntar-li.

Ella contestà :

— A Moulins.

— Anem-hi tots dos.

Maria 'm donà 'l braç, i, deixant la corda llarga per a que 'l goç pogués seguir, així entràrem a Moulins.

MARIA
MOULINS

Encara que no puc sofrir les salutacions i els compliments en ple mercat, malgrat això, quan forem al mig d'aquest, me vaig deturar per endreçar un esguard i fer un ultim adeu a Maria.

Aquesta, sense esser alta, tenia unes formes i una bellesa de primer ordre. L'aflicció avia deixat en sos ulls quelcom d'amb prou feines terrestre, més per això femení; i en ella 'y avia tant del que 'l cor desitja o l'ull cerca en la dòna, que si 'l passat podia mai esborrar-se de son cervell, i Elisa esborrar-se del meu, no sols *Maria menjaria de mon pa i beuria en mon got*, sinó que reposaria sobre 'l meu sí i seria per a mi com una filla*.

Adeu, pobre desgraciada! Que tes ferides s'empapin de l'oli i del vi que 'y posa la compassió d'un estranger tot fent vial El Ser que dugues vegades t'ha ferit, pot, si vol, tancar-les per sempre.

* *Caton*, d'Adisson (acte V, escena I).

LE BOURBONNAIS

No 'y avia res que m'agués donat l'il·lusió de fer aital alegre festa d'emocions com aquell viatge en temps de verema a través d'aquesta part de França; més, avent-hi entrat per la porta del dolor, els meus sofriments m'avien posat fòra d'estat de gaudir-ne : a cada escena de plaers, veia al lluny Maria asseguda, pensativa, sota del seu alber; i quasi avia arribat a Lyó abans d'aver estat capaç de tirar un vel a sobre d'aquesta recordança.

Estimada sensibilitat! font inagotable de tot el que 'y ha de preciós en les nostres alegries, o de costós en els nostres dolors! Encadenes el teu martir sobre 'l seu llit de palla, i ets tu qui se l'emporta al Cel, font eternal de les nostres sensacions! Te veig aquí : *es ta divinitat que s'agita en mi*, no perquè, en certs moments de tristesa i de malestar, *mon ànima 's replega sobre ella mateixa i tremola a l'idea de la destrucció* *. Vana pompa de les paraules! I per què sento més alegries generoses i generosos fatics per altres que per mi? Tot ve

* *De pane illius comedens et de calice ejus bibens et in sinu illius dormiens, eratque illi sicut filia.* (Reis, llib. II, cap. XII, vers 4.) — N. DEL T.

de tu, gran *Sensorium* del món, que vibres, si un sol cabell del nostre cap cau a terra, en el desert més reculat de ta creació. Cor-près per tu, Eugeni, me cobreix amb la cortina quan estic trist; escolta la relació dels símptomes de la meua malaltia, i fa responsable 'l temps del desordre dels seus nirvis. Tu dónes alguna vegada sa part de tendresa al més rustec pagès que 'y agi a les montanyes més fredes. Ell troba degollat un anyell d'un ramat que no es seu. Acabo de veure-l amb el cap apoiat sobre 'l seu gaiat, mirant-lo amb aire compassiu.

—Oh si aguéss vinguet un moment abans! Perd la vida amb la sang.

El tendre cor d'ell sagna també.

Pau a tu, generós pastor! Veig com te 'n vas amb l'ànima trista. Més els teus plaers restabliran l'equilibri, perquè feliç es ta barraca, i feliç aquella que la comparteix amb tu, i feliços són els anyells que estan al costat de vosaltres.

EL SOPAR

La ferradura de la pota de davant del cavall de vares, estava a punt de caure quan ens trobavem a baix de la montanya Tarare. El postilló va saltar a terra i la va arrencar, posant-se-la després a la butxaça. Com que la pujada

tenia cinc o sis milles i aquell cavall era el nostre recurs principal, vaig voler que la ferradura fos posada tant bé com se pogués. Més el postilló avia llançat els claus; i el martell, que era a la caixa de la sella, servia, sense ells, de poca cosa, i per tant me vaig resignar a continuar el meu camí.

No avia pujat pas més d'una mitja milla, quan, arribat a un lloc pedregós, el pobre cavall perdé la ferradura de l'altra pota del davant. Alesores vaig baixar de la sella, i, veient una caseta a quasi un quart de milla cap a l'esquerra, vaig fer decidir el postilló, amb prou feines per cert, a tirar cap allà. L'apariencia de la casa i dels seus voltants, quan ens hi varem acostar, me reconcilià ben aviat amb l'accident. Era una petita masia, rodejada de gaire-bé una vintena d'acres de vinya i, si fa o no fa, igual quantitat de blat. A la vora de la casa y avia un ort d'un acre i mig, ple de tot el que pot donar l'abundor en una casa de pagès francesa; i a l'altre costat un petit bosc que donava per coure els fruits de l'ort. Eren prop de les vuit de la nit quan arribàrem a la masia. Vaig deixar que el postilló s'arreglés com li fos possible; i, en quant a mi, vaig entrar desseguida a dins de la casa.

La familia s componia d'un ome vell de cap gris, la seva dòna amb cinc o sis fills, o

gendres, i llurs dònnes respectives, i tota una alegre genealogia.

Estaven tots plegats asseguts a l'entorn de la sopa de lleties. Hi avia un gros pa de forment al mig de la taula, i un canti de vi a cada extrem prometia alegria a les diverses estacions de l'apat. Era un festí d'amor.

El vell s'aixecà per rebre-m, i, amb una respectuosa cordialitat, me convidà per posar-me a taula. Mon cor ja 'y avia anat així que vaig posar els peus a la sala. Me vaig asseure desseguida com un fill de la familia; i, per fer el meu paper tant aviat com pogués, vaig demanar un ganivet al vell, i, prenent el pa, me 'n vaig tallar una bona llesca. I, mentres ho feia, veia en tots els ulls la prova que, no sols avia estat benvingut, sinó que m'agraïen el que no 'u agué dubtat.

¿Era això (diga-m'ho, Naturalesa) el que 'm féu aquell pa tant saborós i per encís de la qual cosa 'l vi que vaig beure del canti me fou igualment tant delitós que fins avui tots dos gustos m'han restat al paladar?

Si 'l sopar fou de mon gust, les mercès que 'l seguiren ho foren més encara.

LES MERCÈS

Quan el sopar fou acabat, el vell donà un cop a la taula amb el manec del ganivet per avisar-los que 's preparessin al ball. En el moment en que 'l senyal fou donat, les dònnes i les noies correueren totes plegades cap a una cambra del darrera de la casa per pentinar-se, i els omens a la porta per rentar-se la cara i treure-s els esclops. Al cap de tres minuts tots estigueren preparats per començar, sobre una petita explanada que 'y avia al davant de la casa. El vell i la seva dòna sortiren els darrers, i, posant-me entre ells dos, s'assegueren sobre un sofà d'erba al costat de la porta.

El vell, cinquanta anys abans, no avia pas estat un mal tocador de cornamusa; i, a l'edat que tenia ara, la tocava suficientment per a la circumstancia. La seva dòna de tant en tant l'acompanyava una mica amb la veu; després s'interrompia, i de nou aconseguia 'l vell; mentre els llurs fills i néts ballaven al llur davant.

Al mig del segon ball fou quan, per certes pauses durant les quals semblaven tots aixecar els ulls, me va semblar distingir una elevació d'esperit diferent de la que es la causa o l'efecte de la senzilla alegria. En una paraula, me semblà que la religió 's barrejava amb el ball.

Més, com que no avia vist mai aital festa, auria considerat això com una de les il·lusions d'una imaginació que se 'm perd eternalment, si 'l vell, així que 'l ball fou acabat, no agués dit que era 'l seu costum de tots els dies, i que tota la seva vida s'avia fet una obligació d'animar la seva família, després de sopar, per ballar i estar contents; creient, digué, que un cor alegre i content són les millors mercès que un pagès sense instrucció pot oferir al Cel.

— I també un savi prelat — vaig contestar.

EL CAS DE DELICADESA

Quan s'ha arribat a dalt de la montanya Tarare 's baixa desseguida fins a Lyó. Adeu, alesores, tot moviment rapid! Ja sols se viatja amb precaució, i els sentiments se troben millor de no esser portats a tanta velocitat. Vaig llogar doncs, un *voiturin* per a que anés al seu gust amb una parella de mules, i 'm conduí sense cap destorb ni accident, en ma sella, a Turí, per la Savoia.

Pobre poble, pacient, tranquil i onrat! No tinguis por : la teva pobresa, el tresor de les teves senzilles virtuts, no 't seran envejades pel món, i no vindrà cap a les teves planuries. Naturalesa! En mig dels teus desordres ets

encara bona en ta parsimonia. Entre les grans obres de que 't rodeges aquí, t'ha restat poc per donar a la falç; més ad aquest poc tu li dones seguretat i protecció, i dolces són les cases així abrigades!

Deixeu que 'l viatger fatigat se queixi de les voltes rapides i els perills dels vostres camins, dels vostres rocs, de les vostres timbes, de les dificultats de la pujada, dels orrors de la baixada, de les montanyes impracticables; de les catarates, que arroceguen grans pedres dels cims i li barren el camí. Els pagesos avien estat enfeinats tot el dia en fer a un costat un fragment d'aquesta mena entre Saint-Michel i Madame; i, quan el meu *voiturin* arribà ad aquell lloc, calien encara dugues ores ben llargues de treball abans que 's pogués passar: no 's podia fer res més que esperar amb paciència. Era una nit de pluja i de tempestat: de manera que per aquesta raó, a causa de l'estat del camí, el cotxer se vegé forçat a deturar-se, cinc milles abans d'aver arribat al punt de parada, en una mena de petit ostal, bastant decent, a la vora de la carretera.

Vaig prendre desseguida possessió de la meva cambra, i, fent-hi fer un bon foc, vaig demanar el sopar, donant mercès al Cel de no estar més malament; quan arribà un cotxe amb una dama i sa cambrera.

Com que no 'y avia cap més cambra de dormir a la casa, l'ostalera, que no mirava tant prim, les va portar a la meva, dient-los, al fer-les entrar, que no 'y avia a dintre més que un senyor anglès; que 'y avia a la cambra dos bons llits, i al costat un quartet que 'n tenia un altre. El to amb que parlà d'aquell llit no deia gran cosa en favor d'ell. Però, digué, hi avia tres llits i tant sols tres persones, i s'atrevia a assegurar que 'l senyor faria tot el que pogués per arreglar les coses. No vaig deixar temps a la dama per fer conjectures sobre aquest assumpte, declarant desseguida que 'y estava disposat.

Com que aquesta declaració no arribava pas fins a l'abandonament absolut de la meva cambra, me 'n vaig sentir encara 'l propietari per tenir el dret de fer-ne 'ls onors. Vaig indicar a la dama que s'assegués, obligant-la a prendre 'l lloc més calent. Vaig demanar més llenya, dient a l'ostalera que augmentés el *menu* i 'ns donés el seu millor vi.

La dama s'escalfà durant cinc minuts, quan girà 'l cap i començà a guaitar els llits; i, com més guaitava d'aquell costat, més desassossegada estava. Jo sofria per ella i per mi mateix; perquè al cap de pocs minuts, tant per les seves mirades com pel fet en sí, me vaig trobar tant amoïnât com ella.

Que 'ls llits en que aviem de dormir estiguessin en una sola i mateixa cambra, ja era prou per ocasionar tot això; més llur posició (perquè eren paral·lels, i aitalment acostats l'un a l'altre que no restava entre ells més que un petit espai per a una cadireta de vimet) feia la cosa encara més amoïnadora. Ademés estaven posats al costat del foc; i la xemeneia d'una part, i de l'altra una gran viga que atravessava l'habitació, feien una mena de reducte gens favorable a la delicadesa de les nostres sensacions. Si alguna cosa podia esser ja més poc aventatjosa, era que 'ls llits eren tant estrets, que de cap de les maneres podia pensar-se que dormissin en un la mestressa i la cambrera. Si això s'agués pogut fer, el veïnat del meu llit, sense esser una cosa agradable, no tenia res de tant terrible que l'imaginació no pogués passar-hi sense torment.

En quant a la petita peça del costat, ens oferia poc o cap consol : era un quartet umit i fret, amb un finestró quasi desfet i una finestra que no tenia ni vidres ni paper engreixat per deturar el pas de la tempestat de la nit. No vaig poder aguantar-me la tos quan la dama y donà una mirada. Per tant, això reduïa 'l cas ad aquesta alternativa : o que la dama sacrificués la seva salut als escrupols, prenent el quartet i deixant la seva cambrera

en el llit veí del meu, o que la criada dormís en el quartet, etc.

La dama era una piemontesa d'uns trenta anys, amb les galtes brillants de salut. La cambrera era una lyonesa de vint, i tant viva i aixerrida com ho podia esser una noia francesa. Hi havia dificultats de tot costat; i la pedra que ens havia tancat el camí i posat en mal-de-cap, tant gran com semblava quan els pagesos la volien retirar, no era més que una pedreta al costat de la que 'y havia alesores en el nostre camí. Crec que no cal dir que 'l que feia més gros el pes que 'y havia sobre 'ls nostres esperits, es que nosaltres erem, tant l'un com l'altre, massa delicats per dir-nos reciprocament el que pensavem en aquella ocasió.

Ens assegurem a taula; i, si no aguessim tingut per sopar altre vi més generós que 'l que podien donar-nos en un petit ostal de Savoia, les nostres llengües aurien estat lligades fins que la necessitat les agués posades en llibertat. Però la dama tenia a dins del cotxe algunes ampolles de vi de Borgonya, i envià sa *fille de chambre* a cercar-ne un parell: de manera que, quan varem acabar de sopar i ens deixaren sols, ens sentírem inspirats per una força d'ànima suficient per parlar sense reserva de la nostra situació. La varem girar en tots sentits, discutint-la, considerant-la baix

tots els punts de vista, durant dugues ores de negociació; i, passat aquest temps, els articles foren definitivament establerts i estipulats entre nosaltres en la forma i manera d'un tractat de pau, i crec que amb tanta religió i bona fe d'una part i d'altra com en cap més tractat que agi tingut l'onor d'esser transmès a la posteritat.

Vet-aquí quins eren els articles.

Primer : com que la cambra pertany a *monsieur* i ell creu que 'l llit de la vora del foc es el més calent, exigeix una concessió de *madame* : ella 'y dormirà.

Concedit per la part de *madame*, amb el ben entès que, com que les cortines d'aquest llit són de cotó prim i transparent, i semblen esser ademés massa estretes per poder tancar-les, la *fille de chambre* les tancarà, sigui amb grosses agulles de cap, sigui cosint-les, de manera que puguin esser considerades com una barrera suficient per la banda de *monsieur*.

Segon : es demanat, de la part de *madame*, que *monsieur* dormi tota la nit amb sa *robe de chambre*.

Refusat, atès que *monsieur* no té *robe de chambre* i no té en son porta-mantes més que sis camises i unes calces de seda negra.

La menció de les calces de seda negra obligà a un canvi complet de l'article, perquè

les calces foren acceptades com un equivalent de la *robe de chambre* : fou, doncs, estipulat i convingut que tindria posades tota la nit les calces de seda negra.

Tercer : era exigit i estipulat, per la part de *madame*, que, després que *monsieur* seria al llit i el foc i la candela apagats, *monsieur* no diria una sola paraula en tota la nit.

Concedit, mentres que les oracions de *monsieur* no siguin considerades com una infracció al tractat.

No 'y avia més que un sol punt oblidat en aquest tractat, i era com ho fariem, la dama i jo, per despullar-nos i ficar-nos al llit. No 'y avia més que una manera de fer-ho, i deixo al llegidor la feina de trobar-la; protestant sempre que, si no es la més delicada del món, la culpa la tindrà la seva imaginació, de la qual no es pas la primera vegada que tinc queixa.

Quan ja erem al llit, fos la novetat de la situació o una altra cosa (no 'u sé pas), més no vaig poder tancar els ulls. Vaig provar d'un costat, després de l'altre; vaig tombar-me i retombar-me fins a més de la una de la matinada; i aleshores, la naturalesa i la paciència ja cansades,

— Oh Déu meul — vaig dir.

— Heu violat el tractat, *monsieur* — digué la dama, que no avia dormit més que jo.

Vaig demanar mil perdons, pretenent que no era més que una exclamació. Ella sostingué que era trencat del tot el tractat. Vaig insistir en que això estava previst en la clausula del tercer article.

La dama no volgué cedir de cap de les maneres, encara que amb això afeblia sa barrera, perquè, en la calor de la discussió, vaig sentir caure dugues o tres grosses agulles de la cortina a terra.

—Sobre ma paraula i mon honor, *madame*...— vaig dir extenent el meu braç enfora del llit en signe d'afirmació.

(Anava a afegir que per res del món auria volgut traspasar la més petita idea d'onestedat.)

Més la *fille de chambre*, avent sentit que y avia paraules entre nosaltres, i tement que seguissin algunes ostilitats, sortí silenciosament del seu quartet; i, com que estava fosc del tot, arribà tant furtivament a prop dels nostres llits, que entrà en el petit espai que 'ls separava, avançant fins al punt d'estar a la mateixa linia que sa mestressa i jo.

De manera que, al extendre la mà, vaig agafar la *fille de chambre* per...

Fi del VIATGE SENTIMENTAL

INDEX

	Pàgs.
PROLEG	v
VIATGE SENTIMENTAL... ..	1
<i>Calais</i>	3
El frare, <i>Calais</i>	4
El frare, <i>Calais</i>	7
El frare, <i>Calais</i>	9
La désobligeante, <i>Calais</i>	10
Prefaci en la désobligeante... ..	11
<i>Calais</i>	17
En el carrer, <i>Calais</i>	20
La porta de la cotxeria, <i>Calais</i>	22
La porta de la cotxeria, <i>Calais</i>	24
La tabaquera, <i>Calais</i>	27
La porta de la cotxeria, <i>Calais</i>	30
En el carrer	33
La cotxeria, <i>Calais</i>	35
La cotxeria, <i>Calais</i>	36
La cotxeria, <i>Calais</i>	38
En el carrer, <i>Calais</i>	39
<i>Montreuil</i>	43

	<u>Pàgs.</u>
<i>Montreuil</i>	45
<i>Montreuil</i>	47
<i>Montreuil</i>	48
Fragment	50
<i>Montreuil</i>	51
El bidet... ..	55
L'ase mort, <i>Nampont</i>	58
El postilló, <i>Nampont</i>	61
<i>Amiens</i>	62
La carta, <i>Amiens</i>	65
<i>Paris</i>	71
La perruca	72
El pols... ..	74
El marit... ..	78
Els guants, <i>Paris</i>	80
La traducció, <i>Paris</i>	83
El nano, <i>Paris</i>	87
La rosa, <i>Paris</i>	92
La fille de chambre, <i>Paris</i>	95
El passaport, <i>Paris</i>	101
El passaport, <i>l'hotel a Paris</i>	104
El captiu, <i>Paris</i>	109
L'Estornell, <i>camí de Versailles</i>	111
La petició, <i>Versalles</i>	113
Le patissier, <i>Versalles</i>	117

	<u>Pàgs.</u>
L'espasa, <i>Rennes</i>	121
El passaport, <i>Versalles</i>	123
El passaport, <i>Versalles</i>	128
El passaport, <i>Versalles</i>	130
El passaport	132
El caracter; <i>Versalles</i>	134
La temptació, <i>París</i>	137
La conquesta	141
El misteri	143
El cas de consciència, <i>París</i>	145
L'enigma, <i>París</i>	148
El diumenge, <i>París</i>	150
El fragment, <i>París</i>	154
El fragment, <i>París</i>	156
El fragment i el bouquet, <i>París</i>	161
L'acte de caritat, <i>París</i>	162
L'enigma explicat, <i>París</i>	166
<i>París</i>	167
Maria, <i>Moulins</i>	171
Maria	174
Maria, <i>Moulins</i>	177
Le bouronnais	178
El sopar	179
Les mercès... ..	182
El cas de delicadesa... ..	183

OBRES DE VENDA

EN LA

LLIBRERIA «L'AVENÇ»

DE JACINTO VERDAGUER

	Ptes.
Jesús de Nazareth.	1
Flors del Calvari.	3
La Mellor Corona	3
En paper de fil.	6
Corpus Christi.	1'50
En paper de fil.	3
Eucaristiques	5
En paper de fil.	10
Rondalles	3
En paper de fil.	6
Discursos	2
En paper de fil.	4
Al Cel.	2
Viatges	0'50
Excursions.	0'50
Flors de Maria.	0'50
Dietari d'un pelegrí a Terra Santa.	0'50
Prosa florida	0'50
Folk-lore.	1
En paper de fil.	2
Cantic dels Cantics, precedit d'Els Jardins de Salomó.	1
En paper de fil.	2
Colom, seguit de Tenerife	1
En paper de fil.	2
Perles del «Llibre d'Amic e d'Amat», den Ramon Lull	1
En paper de fil.	2

Col·lecció de Prosistes Catalans

VOLUMS PUBLICATS

	<u>Ptes.</u>
Desil·lusió , novela, per J. Massó Torrens (dos volums)	4
Quan se fa nosa , novela per J. Pous Pagès (dos volums)	4
Discursos den Jacinto Verdaguer. . .	2
En paper de fil.	4
El Futurisme , per Gabriel Alomar . .	1

EMILI RIERA

Guia Pràctic de la Filatura del Cotó

Aplec dels problemes resolts que més sovint se presenten en el curs de la fabricació de filats de cotó, taules pràctiques, vocabulari dels termes més usats, &, &.

7 pessetes